

Produktansvar - från praxis till lagstiftning

En redogörelse för gällande rätt

Fredrik Johansson

Luleå tekniska universitet

Samhällsvetenskapliga utbildningar
Rättsvetenskapliga programmet C-nivå
Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap
Avdelningen för Samhällsvetenskap

Förord

Så här inledningsvis vill jag gärna säga några ord om hur jag uppfattat ämnet. Detta examensarbete på c-nivå har företagits under våren, sommaren och hösten 2004. Till en början var inte bilden klar över arbetets vidd och omfattning, vilket gjorde att det blev mer omfattande än vad som ursprungligen var tänkt. Produktansvarsområdet är stort och kan ha anknytning till många olika rättsliga aspekter. Med facit i hand hade nog en klar och tydlig målbild från början underlättat arbetet och sannolikt också begränsat omfattningen något. För att från början varit något tveksamt inställd till ämnet har det med tiden blivit mer och mer intressant. När undersökningen väl tar fart märks det relativt snart vilken spännvidd detta område har och hur angeläget det torde vara för näringsidkare inom tillverkningsindustrin att i detta avseende hålla sig på rätt sida om lagen. Ur en rent vetenskaplig synvinkel är produktansvarsområdet också intressant. Trots att det länge i praktiken varit aktuellt med produktansvar, har lagstiftaren dröjt med reglering. Detta kan generellt sett ske på både gott och ont. I produktansvarsrättsligt hänseende är min uppfattning att det skett mest på gott.

Jag vill också tacka min närmaste omgivning samt min vetenskapliga handledare. Mina nära och kära tackar jag för Er hjälp och för att Ni stått ut med mina divideringar om hur jag ska skriva vad, var och när, Ni vet vad jag menar! Min handledare Lars Bäckström på avdelningen för rättsvetenskap vill jag tacka för allt stöd och alla tips och inte minst för att Du stått ut med mitt spring på avdelningen. Den största nackdelen med att skriva den här typen av arbeten på egen hand, har varit att inte ha någon att bolla idéer med, så därför riktar jag ett allmänt tack till alla som orkat lyssna på mig och faktiskt hjälpt mig med konstruktiva förslag.

Fredrik Johansson
Luleå 2004-10-28

Abstract

This essay has shown how the ambivalent legal field of product liability has increased in topicality and developed from legal practice to formal legislation during the greater part of the 20th century. It has further been shown how the internationally influenced product liability law came into being shortly after the neurosedyn-disaster, and how the law is constructed and relates to other purchase- and damage legislation. Product liability means a responsibility for quality- and safety flaws in a product. It should not be confused with defect liability in the purchase legislation. Product liability encompasses damage to a person or property caused by a safety flaw in a product. Compared to customary defect- and damage liability, product liability used to be more complex, which led to its juridical ambivalence. In the beginning the seller was primarily liable for safety flaws, but as the rolls in the production market have crystallized, primary liability has been attached to the manufacturer. Product liability developed from an issue of negligence to strict liability. When the new law was adopted, it reflected the relatively large number of precedence-setting cases and the legal situation improved greatly. The new regulations focused on strong protection of the consumer, but were not exclusively consumer protection legislation. In the new law, product liability is divided in primary and secondary responsibilities. Thus, an injured consumer will always have someone to file a claim against. My essay has shown how the issue of liability has evolved and how it applies to the various parties. Similarities with, as well as differences from, general tort legislation, exist. The general regulations can be used in addition to PAL when negligence can be proven. Consumers have more opportunity to use consumer purchase legislation in product liability issues, while the manufacturer may only use PAL and/or SkL. Product liability legislation is overall sufficient and has met little criticism, presumably because of the relatively extensive precedence in the area. A possible future problem could be how the courts handle old legal practice that may not agree with the new law.

Sammanfattning

Detta arbete har visat hur det rättsligt oklara produktansvarsområdet ökat i aktualitet och utvecklats från praxis till lagstiftning under större delen av 1900-talet. Vidare har visats hur den internationellt påverkade PAL tillkommit efter neurosedynkatastrofen, hur lagen är uppbyggd och förhåller sig till övrig köp- och skadeståndsrättslig lagstiftning. Produktansvar innebär ett ansvar för en produkts farliga egenskaper, eller säkerhetsbrister och skall inte förväxlas med felansvaret inom köprätten. Produktansvaret omfattar de följdskador som en säkerhetsbrist orsakar på annan person eller egendom. I förhållande till sedvanligt fel- och skadeståndsansvar, innebär produktansvaret en hel del svårigheter och särdrag, som tidigare lett till ett oklart rättsläge. Till en början sågs säljaren av en produkt som primärt ansvarig för dess farliga egenskaper, men efter att aktörernas roller på marknaden med tiden klarnat, har ansvaret nu ålagts tillverkaren. Ansvaret har vidare utvecklats från ett culpaansvar, till ett nu gällande strikt ansvar. Lagen stämde väl överens med den relativt omfattande praxis på området och rättsläget klarnade avsevärt. Reglerna innebar i första hand ett starkt konsumentskydd, utan att uttryckligen ingå i övrig exklusivt konsumentskyddande lagstiftning. Ansvaret delas här in i det primära och sekundära ansvaret, för att en skadelidande konsument alltid ska kunna ha någon att rikta anspråk mot och mitt arbete har redogjort för hur ansvarsbilden utvecklats och nu ser ut för de olika kategorierna av ansvariga. Likheter men också skillnader finns med allmänna skadeståndsregler, som kan användas vid sidan av PAL när culpa kan styrkas. Konsumenter har större möjligheter att även nyttja konsumentköplagstiftning i samband med produktansvar, medan näringsidkaren får nöja sig med att åberopa PAL och/eller SkL. Regleringen på produktansvarsområdet är i det stora hela bra och har föga kritiserats. Anledningen till detta är troligtvis den relativt omfattande praxis som funnits på området. Ett problem för framtiden kan dock komma att bli hur de dömande instanserna skall förhålla sig till äldre praxis som kanske inte stämmer överens med nuvarande lagstiftning.

Förkortningar

EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetet
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JB	Jordabalken
JT	Juridisk tidskrift
KKöpL	Konsumentköplagen
KtjL	Konsumenttjänstlagen
KöpL	Köplagen
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd II
PAL	Produktansvarslagen
PrskrL	Preskriptionslagen
Prop	Proposition
SkL	Skadeståndslagen
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJt	Svensk juristtidning

Innehållsförteckning

FÖRORD	- 1 -
ABSTRACT	- 2 -
SAMMANFATTNING	- 3 -
FÖRKORTNINGAR	- 4 -
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	- 5 -
INLEDNING	- 7 -
SYFTE	- 8 -
METOD	- 8 -
AVGRÄNSNING	- 8 -
1. ALLMÄNT OM PRODUKTANSVAR	- 9 -
1.1. HISTORIK	- 9 -
1.2. BAKGRUND	- 10 -
1.2.1. PRODUKTKONTROLL, PRODUKTSÄKERHET OCH IAKTTAGELSEPLIKT	- 10 -
1.2.2. PRODUKTANSVARETS INNEBÖRD OCH FÖRHÅLLANDE TILL FELANSVAR	- 12 -
1.2.3. PRESUMTIVA ANSVARSSUBJEKT OCH SKADESTÅNDSBERÄTTIGADE	- 12 -
1.3. TYPFEL SOM KAN LEDA TILL SKADESTÅND	- 13 -
1.3.1. KONSTRUKTIONSFEL	- 13 -
1.3.2. FABRIKATIONSFEL	- 14 -
1.3.3. INSTRUKTIONSFEL	- 14 -
1.3.4. UTVECKLINGSFEL	- 15 -
1.3.5. SYSTEMFEL	- 15 -
1.3.6. ÄNDAMÅLET MED TYPFELSINDELNINGEN ENLIGT DUFWA	- 16 -
1.4. SÄRDRAG OCH SVÅRIGHETER MED PRODUKTANSVARET	- 16 -

<u>2. PRODUKTANSVARSLAGEN (SFS 1992:18)</u>	- 18 -
2.1. ALLMÄNT	- 18 -
2.2. LAGSTIFTNINGSARBETET	- 19 -
2.3. LAGENS HUVUDDRAG OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ANSVAR	- 20 -
2.3.1. PRODUKTBEGREPPET OCH TJÄNSTER	- 21 -
2.4. PRODUKTANSVARETS INNEBÖRD OCH OMFATTNING	- 23 -
2.4.1. SÄKERHETSBRIST SOM ANSVARSGRUND	- 23 -
2.4.2. OMFATTNING, VILKA SKADOR ERSÄTTS?	- 24 -
2.5. ANSVARIGA ENLIGT PRODUKTANSVARSLAGEN	- 25 -
2.5.1. PRIMÄRA OCH SEKUNDÄRA ANSVARET, EN ANSVARSUTVIDGNING	- 25 -
2.5.2. BEVISBÖRDA OCH ORSAKSSAMBAND	- 26 -
2.5.3. MEDVÅLLANDE	- 28 -
<u>3. PAL:S FÖRHÅLLANDE TILL ANNAN RELEVANT LAGSTIFTNING</u>	- 29 -
3.1. KÖPLAGEN	- 29 -
3.2. KONSUMENTKÖPLAGEN	- 30 -
3.3. SKADESTÅNDSLAGEN	- 30 -
3.3.1. DET ALLMÄNNAS ANSVAR	- 31 -
3.4. PRODUKTSÄKERHETSLAGEN	- 32 -
<u>4. KATALOGISERING AV REGLER AVSEENDE PRODUKTANSVAR</u>	- 34 -
4.1. NÄRINGSIDKARENS ANSVAR MOT KONSUMENT OCH ANNAN NÄRINGSIDKARE	- 34 -
4.1.1. TILLVERKARENS ANSVAR	- 34 -
4.1.2. IMPORTÖRENS ANSVAR	- 36 -
4.1.3. SÄLJARES ANSVAR	- 37 -
4.1.5. ÖVRIGAS SOLIDARISKA ANSVAR OCH REGRESS	- 44 -
<u>5. ANALYS OCH AVSLUTANDE DISKUSSION AV REGLERNA OCH PRAXIS</u>	- 46 -
5.1. PRODUKTANSVARSLAGSTIFTNINGENS TILLKOMST OCH TILLÄMPNINGSOMRÅDE	- 46 -
5.2. ANSVARSSUBJEKTENS RÄTTSLÄGE, REGLERNAS RÄCKVIDD OCH GRÄNSDRAGNINGAR	- 47 -
-	
5.2.1. PRAXIS	- 50 -
5.3. FÖRSLAG TILL VIDARE STUDIER	- 51 -
<u>KÄLLFÖRTECKNING</u>	- 53 -

Inledning

Inom rättsvetenskapen finns ett antal frågeställningar som ständigt kan ge upphov till livlig diskussion. En av dessa är hur lagstiftning ska eller bör komma till i ett samhälle. Eftersom individens och därmed också kollektivets beteende i mångt och mycket styrs av vad som är stadgat i lagen, så är det i det närmaste en ytterst fundamental fråga i ett demokratiskt samhälle, huruvida lagen skall styra beteendet eller vice versa. Alltså om lagen skall komma före ett konstaterat beteende och därmed ett uppkommet behov, eller om lagstiftaren skall hållas tillbaka tills ett behov av reglering uppstår i samhället. Utan att ta den här diskussionen till något djupare filosofiskt plan, vill jag bara säga att vi idag har en grundläggande rättsordning, som en gång skapades i syfte att styra kollektivets beteende till ett alltmer civiliserat samhälle. Den lagstiftning som nu skapas på olika delområden i den rättsordningen, får generellt anses tillkomma efter att ett beteende börjat ta form i samhället och därmed också ett behov av reglering av detta beteende. En alltmer omfattande handel krävde en gång reglering, vilket gav oss främst den köprättsliga lagstiftningen m.m., en utökad transport och kommunikation krävde likaså en gång reglering för att inte gå överstyr, som har gett oss trafik- och olika transportlagar. Idag ser vi vidare alltmer utbrett internationellt samvärelse i form av bl. a. handel och kommunikation, som dessutom genomförs över Internet, vilket just nu i skrivande stund håller på att regleras på olika håll. Det finns alltså starka incitament för att det är behoven i samhället som styr vilka lagar och regler som skapas i detsamma.

Produktansvarsområdet är enligt mitt tycke ett utomordentligt exempel på att det förhåller sig på anförda sätt i ett samhälle. Alltsedan den industriella revolutionen tog fart i Europa har tillverkning av produkter stadigt ökat. Säkerhetstänkandet bakom produktionen har dock inte alltid följt samma trend. Därför har ett behov av reglering vuxit fram, så att oseriös tillverkning och spridning av rent farliga produkter begränsas, eller i bästa fall hindras. Det som framkommit ur detta är reglering för hur produkter skall vara utformade för att vara säkra för användaren och för hur ansvarsbildningen ser ut när väl en produkt orsakat en skada.

Reglerna har dock låtit vänta på sig. Området har länge varit aktuellt i domstolarna och har debatterats i stor utsträckning bland jurister och rättsvetare och behovet av reglering har vuxit sig starkare av det oklara rättsläget. Olika marknadskrafter och internationellt arbete har bromsat skapandet av ett fungerande regelsystem på produktansvarsområdet, men efter idogt arbete finns nu ett säkerhetstänkande bakom produktionen och en ansvarsbildning i händelse av skada. PAL (SFS 1992:18) är en del i detta och är det som fyller tomrummet där de allmänna skadeståndsreglerna och annan analog rättstillämpning dittills inte räckt till, vid bedömningar av produktskador och hur ansvaret ser ut.

Följande arbete ska visa produktansvarsområdets rättsliga utveckling från ett uppkommet behov till lagstiftning. Som följd av att reglerna låtit vänta på sig har de dömande instanserna grundat sina bedömningar på allmänna skadeståndsregler och analogier, vilket har gett relativt mycket praxis innan det att lagen kommit till. Denna praxis har sedermera utgjort grunden för den nya lagstiftningen och det följande kommer att visa en intressant

utveckling av ett rättsområde som i stort faktiskt inte förändrats i någon avgörande betydelse av ny lagstiftning. Arbetet kommer vidare att visa hur den nya lagstiftningen ser ut och på vilka punkter den skiljer sig från hur det tidigare såg ut. Den inledande historiken och bakgrunden är främst en jämförelse av litteratur före och efter PAL. Avslutningsvis målas också ansvarsbildningen upp enligt lagen för de vanligaste ansvarssubjekten och hur detta skiljer sig åt från tidigare, både enligt PAL och annan näraliggande lagstiftning. Förhoppningen är att åstadkomma en form av katalogisering eller översikt av reglerna på detta något svårövergripliga område. Detta utgör sedan grunden för den avslutande analysen och diskussionen av regelverket.

Syfte

Föreliggande arbete har företagits i syfte att redogöra dels för produktansvarets utveckling från praxis till lag och belysa det rättsvetenskapliga arbetet som föregått lagstiftning på området och dels redogöra för nu gällande rätt avseende produktansvar.

Metod

För detta arbete har klassisk juridisk metod använts där samtliga rättskällor behandlats. Sökningar har avseende litteratur gjorts i LIBRIS med sökord som; ”Produktansvar”, ”PAL” o. dyl. Samma sökord har använts vid sökning i Karnov.

För att belysa områdets utveckling under andra halvan av 1900-talet har en jämförelse gjorts främst mellan äldre och yngre doktrin. Karlgren (1971) och Dufwa (1983) har varit huvudkällorna för det fundamentala inom produktansvarsområdet och har jämförts med det nyare synsättet efter PAL:s ikraftträdande i främst Hellner & Johansson (2000) och Bengtsson & Ullman (2001). Den efterföljande redogörelsen för gällande rätt på området grundar sig i en jämförelse av samtliga rättskällor. Där har praxis i första hand nyttjats för att exemplifiera gällande rätt, men även för att visa frågor om gränsdragningar av olika slag m.m. som uppkommit på senare år vid bedömningar av frågor med produktansvarsrättslig karaktär.

Uppställningen av gällande rätt i olika situationer i kapitel fyra har slutligen utgjort grunden för den efterkommande analysen och diskussionen i detta arbete.

Avgränsning

Arbetet behandlar endast svensk rätt på området. Vidare berörs enbart ansvaret vid köp av en vara eller produkt och bara i viss utsträckning behandlas hyra av egendom. De produkter som avses i arbetet är s.k. industriprodukter, medan s.k. hantverksprodukter utelämnas helt. Ansvaret avseende utförandet av tjänster berörs endast i orienterande omfattning. Slutligen tas inte det allmännas ansvar upp till någon uttömmande behandling utan fokus ligger i huvudsak på privata näringsidkare.

1. Allmänt om produktansvar

1.1. Historik

Debatten om produktansvar har i de juridiska kretsarna varit livlig främst under den senare halvan av 1900-talet, både nationellt och internationellt. Sverige har detta till trots länge stått utan särskild lagstiftning på området. Historiskt sett har utvecklingen på produktansvarsområdet främst legat på domstolarna och så har det varit i Sverige såväl som i andra länder.¹ Rättsläget har länge setts som oklart och svåröverskådligt, vilket bekräftas i Karlgrens monografi "Produktansvaret" från 1971, vilken kan anses vara den första egentliga utredningen på området.² Klart har dock varit att ansvaret skall skilja sig från det i KöpL. reglerade felansvaret och skall bedömas som en särskild form av skadeståndsansvar efter allmänna rättsgrundsatser, där culparegeln varit huvudregel.³ De två huvudriktningarna som utkristalliserats har varit att produktansvar kan åläggas en tillverkare, antingen p.g.a. vållande (culpa) eller p.g.a. garanti, eftersom KöpL:s regler inte skulle vara tillämpliga. Det strikta ansvaret aktualiserades således bara vid fall av den senare formen, garantier.⁴ Även säljare av en produkt har ansetts kunna omfattas av detta ansvar, då denne historiskt sätt ofta varit densamma som tillverkaren. Huruvida dessa allmänna regler skulle vara inom- eller utomkontraktuella är enligt Karlgren väldigt oklart och detta har rent praktiskt lett till att just culparegeln kom att bli utgångspunkten. Detta sågs också som naturligt eftersom någon tanke inte fanns på strikt farlighetsansvar för produkter i utomobligatoriska förhållanden vid KöpL:s tillkomst. Någon annan åsikt hade heller inte framkommit i rättstillämpningen. Troligtvis har det förhållit sig så att lagstiftaren främst avsett att utomobligatoriska regler skulle tillämpas i produktskadefall, eller att ansvaret i alla fall vore oberoende av ett avtals innehåll.⁵ På detta sätt kom det sig alltså att en tillverkare/säljare ansvarade strikt endast för fel i den sålda produkten jämlikt reglerna i KöpL, men var godset däremot behäftat med en skadebringande eller farlig egenskap som medfört skada på annat än den sålda produkten, inskränktes ansvaret till ett culpaansvar vid utevaro av utfästelse eller garanti.⁶

Karlgren visar, genom det sagda och ett antal fler punkter i sin framställning, på de brister som fanns avseende regleringen på produktansvarsområdet. Den enligt honom enda grundläggande lagstiftningen den dömande makten hade att falla tillbaka på, när produktansvaret började aktualiseras i praktiken, var KöpL och då endast analogt.⁷ Frågorna kring detta väcktes dock nu bl.a. genom Karlgrens framställning och de blev allt livligare diskuterade vartefter samhället uppställde ett behov av reglering på området till följd av den alltmer omfattande produktionen.

¹ Dufwa, *Produktansvar*, 1983, s 1

² Jmf Dufwa, s 10

³ Karlgren, *Produktansvaret*, 1971, s 11

⁴ Dufwa, s 18 och Karlgren, s 12

⁵ Bengtsson genom Karlgren, s 13

⁶ Jmf Karlgren, s 15ff

⁷ Jmf Karlgren, s 11ff

Under 1960-talet växte debatten ytterligare och ett strängare produktansvar efterfrågades, främst som en följd av neurosedynkatastrofen som rörde skador orsakade av ett nytt läkemedel och som inträffade i Sverige under detta årtionde. Detta ledde till tillsättandet av en produktansvarskommitté som under 1970-talet arbetade fram bl.a. ett förslag om strikt produktansvar för tillverkaren av en produkt, något som inte tidigare reglerats. Det vidare arbetet lades dock på hyllan, mycket p.g.a. att huvuddelen av industrin inte ansåg att Sverige skulle gå i spetsen för denna utveckling.⁸ 1985 antogs dock ett gemensamt EG-direktiv avseende produktansvar och i början av 1990-talet kom så den svenska lagstiftningen med implementeringen av detta direktiv. Resultatet blev PAL, (1992:18) som trädde i kraft 1 januari, 1993. Inledningsvis här nedan kommer en allmän bild av detta rättsliga problemområde att återges, för att därefter mer detaljerat behandla denna lagstiftning.

1.2. Bakgrund

1.2.1. Produktkontroll, produktsäkerhet och iakttagelseplikt

För att i så hög grad som möjligt förebygga skador orsakade av en osäker produkt måste riskerna beaktas på ett tidigt stadium i produktionen. Det grundläggande är att se till dess konstruktion och sättet på vilket en tillverkare valt att utforma en produkt. Det medel som står till buds för detta är *provning* och *kontroll* av nya produkter, för att kunna se dels vilka egenskaper en produkt innehar och dels om produkten i fråga uppfyller särskilt uppställda krav.⁹ En tillverkare kan genomföra detta på eget initiativ eller vara tvungen till det genom offentligrättslig reglering, beroende på vad för slags produkt som avses. Oftast genomförs då provningen och kontrollen av någon utomstående. Uppfyller produkten uppställda krav bekräftas detta genom ett dokument eller ännu vanligare genom märkning av produkten. En vanligt förekommande sådan är *ce-märket* som är en internationellt erkänd märkning och innebär att produkten uppfyller krav för att kunna distribueras inom hela EU och behöver bara provas och kontrolleras i ett land.¹⁰

Ansvar för produktens säkerhet och att följa föreskrifter om provning och märkning ligger i grunden alltid hos tillverkaren eller importören och det är att se som ett självständigt ansvar.¹¹ Granskningen av att detta följs bedrivs genom kontroll av att produkterna på marknaden verkligen uppfyller de lagkrav om märkning och dokumentation som ställs, s.k. *marknadskontroll* som genomförs av vissa myndigheter. Exempel på sådana är Arbetarskyddsstyrelsen, Konsumentverket, Socialstyrelsen m.fl. Samordnings- och kontaktorgan för den svenska marknadskontrollen är SWEDAC (styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll) som är utsedd av Riksdagen.

⁸ Bengtsson & Ullman, *Det nya produktansvaret*, 2001, s 12

⁹ Blomstrand, Broqvist & Lundström, *Produktansvarslagen – en kommentar m.m.*, 2002, s 10

¹⁰ Forssén, *Produktansvar*, 1998, s 10f

¹¹ Forssén, s 11

Myndighetskontrollen görs alltså först när produkten kommit ut på marknaden och nästan uteslutande efter anmälan från konsument eller andra aktörer på marknaden.¹² Reglerna om produktsäkerheten har dels till syfte att upprätthålla viss säkerhetsnivå och dels att trygga och likställa cirkulationen av varor inom EU. Det sker främst i konsumentintresse, men även i näringsidkarens intresse för att säkerställa att konkurrensen sker på lika villkor.¹³

Vissa produktområden är av förklarliga skäl mer reglerade och mer underkastade statlig kontroll än andra. Ett sådant är läkemedelsområdet där det ställs oeftergivliga säkerhetskrav uppställda i lag.¹⁴ Syftet med detta är naturligtvis att förhindra farliga läkemedel att nå konsumenterna och den hårda regleringen är sannolikt en följd av misstagen i samband med läkemedlet neurosedyn (se ovan 1.2. sista stycket). Andra exempel på ett mer reglerat område är kemikalie- och livsmedelsindustrin. Genom en ingående reglering på dessa områden av hur produkterna ska vara beskaffade ur säkerhetssynpunkt vill staten skapa tryck på tillverkarna att hålla hög säkerhet i de varor som kommer ut på marknaden. Till detta kommer också olika myndigheter som tillser att lagarna och kraven upprätthålls, t.ex. Läkemedelsverket, Kemikalieinspektionen och Livsmedelsverket.¹⁵

På senare tid har tanken på en *iakttagelseplikt* uppkommit i debatten. Denna plikt innebär att tillverkaren av en ny produkt har en viss skyldighet att följa upp produkten efter det att den satts ut på marknaden, i syfte att tidigt kunna uppmärksamma tidigare okända farliga egenskaper hos produkten. Då kan sålda exemplar eventuellt återkallas och bristerna kan åtgärdas.¹⁶ Huruvida denna uppfattning eller princip skall bli skadeståndsgrundande, diskuteras i NJA 1982 s 421, det s.k. Leo-fallet.¹⁷ I fallet hade ett nytt läkemedel, aldrig tidigare testat på människor, använts på ett antal patienter som efteråt drabbats av personskada. HovR tar där upp de senaste decenniernas diskussion om ett strängare produktansvar och prövar om läkemedelstillverkaren bedrivit tillräcklig forskning kring produkten. I samband med prövningen tas även frågan upp om tillverkaren brustit i erforderlig följdbevakning och upplysning om misstänkta biverkningar.¹⁸ Varken HovR eller HD fann det förhålla sig så, men det anmärkningsvärda är ändå att upptagandet av diskussionen innebar ännu ett steg mot ett strängare produktansvar. Iakttagelseplikten skulle kunna ses som ett sätt för myndigheterna att lägga över en del av ansvaret för kontrollverksamheten på tillverkaren, men är som sagt ännu bara på diskussionsstadiet.

¹² Forssén s 11

¹³ Blomstrand m.fl. s 10f

¹⁴ Blomstrand m.fl. s 11

¹⁵ Blomstrand m.fl. s 12

¹⁶ Hellner & Johansson, *Skadeståndsrätt*, 2000, s 317

¹⁷ Hellner & Johansson s 317

¹⁸ NJA s1982 s 421, se s 469ff

1.2.2. Produktansvarets innebörd och förhållande till felansvar

Produktansvaret innebär ett skadeståndsansvar för skada som en produkt orsakar på annat än produkten själv och den motsvarande termen i engelskan är *product liability*. Ansvaret underkastas tillverkare, säljare eller annan för en produkts skadebringande egenskaper. I äldre liksom i nyare litteratur görs en gränsdragning mot t.ex. en säljares ordinära felansvar.¹⁹ Det sistnämnda refererar till köpeobjektets rena felaktigheter, medan produktansvaret avser en följdskada som drabbar annan egendom eller person.²⁰ Ordinära fel i varan kan förvisso leda till skada som omfattas av produktansvaret men som vi kommer att se lite senare i denna framställning, behöver det inte alltid vara på det sättet (se nedan 2.4.1.). Varan kan vara helt felfri men till sin natur inneha så pass farliga egenskaper att ett ansvar rimligtvis måste tillskrivas tillverkaren. Det är faktorer som dessa som traditionellt sett gjort det svårt att definiera ett särskilt felbegrepp för produktansvaret eftersom det inte alltid behöver vara ett fel som orsakat skadan.

1.2.3. Presumptiva ansvarssubjekt och skadeståndsberättigade

De tänkbara ansvarssubjekten kan, som jag tidigare varit inne på, vara flera beroende på hur produkten kommit till. I den äldre litteraturen uppställs *tillverkare* och *säljare* som de primärt ansvariga. Övriga presumptiva ansvarssubjekt såsom *grossister* och *leverantörer* har, före PAL:s tillkomst, till synes inte blivit föremål för stämning i någon beaktansvärd utsträckning.²¹ Principen har traditionellt varit att utgå ifrån att säljaren är ansvarig och därefter fråga sig i vilken omfattning tillverkaren av en produkt kan anses ansvarig. I äldre rätt har således säljaren setts som det centrala ansvarssubjektet och det har varit föga troligt att någon annan har kunnat omfattas av ansvaret.²² I den nyare litteraturen är diskussionen om presumptiva ansvarssubjekt däremot mer omfattande och tar in andra som varit delaktiga i att sätta ut produkten på marknaden. Diskussionen tar även sikte på att flera kan vara ansvariga samtidigt som i sin tur leder till de snåriga regress- och solidaritetsfrågorna, vilket inte varit så aktuellt i den äldre rätten. Mer om detta nedan (se 4.1.5.).

Ansvaret för produktskador är inte begränsat till ersättning enbart för skada på köparen som person eller dennes egendom. I motsats till den allmänna skadeståndsrätten gäller ansvaret även till förmån för någon utomstående, d.v.s. tredje man.²³ Motsvarande gäller i alla sammanhang där ansvaret kan aktualiseras, exempelvis i samband med utförandet av en tjänst. Av äldre litteratur och praxis framgår därmed att i princip vem som helst kan vara skadeståndsberättigad, vilket också torde ha varit fallet i då gällande svensk rätt.²⁴ Skälet att det förhållit sig så grundar sig troligtvis i att reglerna på området som tidigare sagts, ansetts som utomobligatoriska och därmed framstår köparen ej som enda presumptiva skadelidande. Frågan som då ställts, eftersom detta inte är rimligt, är hur det

¹⁹ Jmf Dufwa s 7 och Bengtsson & Ullman s 19f

²⁰ Dufwa s 7, jmf Karlgren s 6

²¹ Dufwa s 51

²² Jmf Dufwa s 51 invid not 172

²³ Dufwa s 55

²⁴ Jmf NJA 1945 s 676 om skadeståndsskyldighetens omfattning

då på andra sätt skulle gå att begränsa detta.²⁵ Enda sättet att åstadkomma denna begränsning för hur långt ersättningsskyldigheten skulle sträcka sig var enligt Dufwa via den då gällande culpabedömningen respektive garantikonstruktionen. Dufwa pekar dock på en skönjbar utveckling under 1980-talet mot ett strikt ansvar vid produktskador och menar att det då vore naturligt att låta en sådan begränsning ske genom en adekvansbedömning (se vidare nedan 2.5.2. och 2.5.3.).²⁶

1.3. Typfel som kan leda till skadestånd

Inom skadeståndsrätten och juridiken i övrigt är det tämligen vanligt att kategorisera olika typer av skador. Avseende produktansvaret kategoriseras olika fel på produkten som förorsakat skadan. Det har tidigare i detta arbete visats att det inom produktansvarsområdet är och har varit svårt att definiera ett felbegrepp (se ovan 1.2.2.), men i det följande framställs dock vilken gruppering av skadevällande fel som generellt kan göras gällande avseende industriprodukter. Dessa *typfel* kan generellt sägas vara inrymda under produktansvaret på ett eller annat sätt. Myndigheternas provning och kontroll som tidigare nämnts, syftar bl.a. till att upptäcka och begränsa förekomsten av samtliga av dessa typfel.

1.3.1. Konstruktionsfel

Med *konstruktionsfel* avses fel i produktens ursprungliga utformning. Det kan också vara ett fel som uppstått genom det sätt på vilket tillverkaren valt att framställa densamma.²⁷ Det sagda innebär att en hel serie föremål berörs när en produkt masstillverkats. De motorintresserade kan säkerligen erinra sig att exempelvis Volvo någon gång har återkallat alla sålda bilar av en viss årsmodell. Skälet för en sådan återkallelse kan exempelvis vara att bilen har undermålig hjulupphängning och att detta uppdagats genom en uppkommen skada för någon som köpt en bil av det slag som avses. I dagligt tal kan det talas om att bilen har ”barnsjukdomar”. Återkallelsen är ofta ett sätt för producenten att gratis erbjuda justering av felet. Felet innebär vidare att produkten inte motsvarar de krav som normalt kan ställas på den. Tillverkaren har kanske valt ett olämpligt material för konstruktionen eller haft för bråttom att få ut den på marknaden och således kanske underlåtit tillräckliga tester, vilket i sin tur medfört att skadeorsakande biverkningar eller farliga egenskaper i produkten inte upptäckts.²⁸

²⁵ Jmf Dufwa s 55

²⁶ Jmf Dufwa s 55f

²⁷ Dufwa s 25

²⁸ Hellner s 315 och Dufwa s 25

Avseende praxis är här NJA 1961 s 94 ett i litteraturen vanligt förekommande exempel på konstruktionsfel.²⁹ Fallet rör en till konsument försåld soffa och dess fjäderkonstruktion under sittdynorna. Vid rengöring av soffan cirka sex månader efter förvärvet lossnade en av fjädrarna ur sin hylsa och slog upp så illa i ögat på ägaren, att hon tvingades operera bort det. Prövningstillstånd beviljades inte till HD, men HovR menade att soffans konstruktion var sådan att det medförde risk för just en sådan skada redan vid normalt handhavande med produkten (adekvat kausalitet).³⁰ Fjädern var alltså inte fastsatt på ett så betryggande sätt som normalt kunde krävas. Tillverkaren blev skadeståndsskyldig.

1.3.2. Fabrikationsfel

I motsats till konstruktionsfelen rör det sig här om fel i enstaka exemplar. Soffan i det förra exemplet hade tillverkats i mellan fem- och sexhundra exemplar och alla exemplar hade samma ”fel” i konstruktionen. I vanligt tal brukar *fabrikationsfelen* benämnas som s.k. ”måndagsexemplar” av en produkt, så även om produkten masstillverkats är det bara en eller några som är behäftade med felet.

Ett exempel på sådant fel står att finna i NJA 1949 s 460. Där skadades en scenarbetare i samband med att denne skulle tända en rökutvecklare såld av en fyrverkeritillverkare. Pjäsen exploderade som följd av ett fabrikationsfel, då röksatsen som använts i den skadebringande pjäsen (och andra av samma modell) normalt inte skulle ha effekten av en explosion. Tillverkaren ansågs skadeståndsskyldig. Hellner & Johansson hänvisar vidare i deras bok ”Skadeståndsrätt”, 2000 till NJA 1977 s 538, där kroppsskada uppkommit till följd av att termostaten i en s.k. hårcurler visat sig inte fungera.³¹ Rullen som värmdes upp blev så varm att den exploderade och tredje man ådrog sig brännskador av det flytande vaxet som rullen bestod av. Av HD:s domskäl att döma (och Hellners antydningar) rör det sig här egentligen om ett konstruktionsfel, men om felet bara uppenbarar sig på detta enstaka exemplar, kan det också talas om ett fabrikationsfel. Huruvida det förhåller sig på det ena eller andra sättet förtäljer icke rättsfallet, vilket gör det till ett möjligt exempel på båda grupperingarna. Importören blev i vilket fall skadeståndsskyldig.

1.3.3. Instruktionsfel

Om muntliga eller skriftliga instruktioner om handhavandet av en produkt är missvisande eller otillräckliga och det felaktigt instruerade handlandet leder till skada, talas det om *instruktionsfel*.³² Även underlåtenhet att lämna behövlig upplysning om begagnandet kan falla under denna gruppering. I jämförelse med konstruktions- och fabrikationsfel ligger felet här inte fysiskt i själva produkten vilket föranlett viss diskussion huruvida det skall inbegripas i produktansvaret över huvudtaget.

Fyrverkerifallet i föregående exempel, NJA 1977 s 538, skulle kunna vara ett exempel på instruktionsfel. Vi antar att scenarbetaren varit noga med att följa instruktionerna för

²⁹ Se främst Hellner & Johansson s 315 och Dufwa s 25

³⁰ Domskäl NJA 1961 s 94

³¹ Hellner & Johansson s 315

³² Hellner & Johansson s 316

användandet av pjäsen och agerat enligt dessa. Om detta, enligt instruktionerna, ”rätta” handhavandet då lett till att pjäsen exploderat istället för att effektuera rök, hade felet sannolikt bedömts som ett instruktionsfel om pjäsen i övrigt varit felfri. Ett lite mer konkret exempel finns i NJA 1987 s 417 där ett hus skadats som följd av felaktigt begagnande av ett takläggningmaterial. Enligt HD var det tillverkarens underlåtenhet att lämna erforderliga upplysningar om takbeläggnings behov av ventilation som lett till att handhavandet varit felaktigt och således gett upphov till skada. Behovet av upplysningar var beroende av vem som kunde tänkas komma att använda produkten. I detta fall var den tänkta målgruppen individer som saknade särskild kunskap om byggnadsarbete.³³ Tillverkaren fanns skadeståndsskyldig.

1.3.4. Utvecklingsfel

Dessa fel innebär att det uppkommit en defekt på produkten som lett till skada, men som varken tekniskt eller vetenskapligt har kunnat förutses på tillverkningsstadiet.³⁴ I yngre doktrin anges att det inte ska ha kunnat förutses vid tidpunkten då produkten sattes i omlopp.³⁵ Det handlar om ”säregna skaderisker, som kan trotsa även fantasibegåvade tillverkares kalkyler”.³⁶ Denna gruppering aktualiseras mest frekvent inom läkemedelsbranschen. Det var ett sådant fel som gav diskussionen rörande produktansvaret det stora uppsvinget på 60-talet. Gravida kvinnor hade ordinerats ett lugnande medel kallat neurosedyn som medförde uppmärksammade fosterskador.³⁷ Ett annat exempel är HIV-infekterad blodplasma som distribuerats innan läkemedelsvärlden visste vad HIV var.³⁸ Utvecklingsskador undantas uttryckligen i PAL enligt dess 8 §. Det finns till synes heller ingen svensk praxis där sådant fel upptagits för bedömning.

1.3.5. Systemfel

I motsats till utvecklingsfelen besitter *systemfelen* skadebringande egenskaper som är kända och accepterade av tillverkare och samhället i övrigt.³⁹ Produktens nytta eller nödvändighet står över de skador användandet leder till. Även dessa fel är mest frekventa inom läkemedelsbranschen. Vid tester kan vissa biverkningar ha framkommit men de är inte så pass allvarliga att de uppväger nyttan av produkten. Vidare anses fisk o. dyl. som innehåller vissa tungmetaller eller motsvarande som följd av miljöförstöring vara systemfel. Skolexemplen på systemfel brukar vara tobak och alkohol. Produkter som innehar kända biverkningar och skadeeffekter vid långvarig konsumtion men som accepteras i samhället. Visst ansvar följer dock med tillverkningen av dessa produkter. Ansvarig tillverkare är skyldig att informera och varna om vilka risker bruk av produkten innebär.⁴⁰ Detta ansvar sträcker sig dock bara så långt att det är de som kan tänkas begagna produkten som skall ha mottagit informationen. Endast brister i den

³³ Jmf Hellner & Johansson s 316

³⁴ Dufwa s 28

³⁵ Hellner & Johansson s 316

³⁶ Bengtsson genom Dufwa s 28

³⁷ Dufwa s 28 och Bengtsson & Ullman s 11f

³⁸ Hellner & Johansson s 316

³⁹ Dufwa s 32 och Hellner & Johansson s 316

⁴⁰ Hellner & Johansson s 316

upplysningsplikten kan vara skadeståndsgrundande i form av instruktionsfel men någon allmän informationsplikt finns inte.

Systemfelen och utvecklingsfelen står som sagt i ett motsatsförhållande och omfattas likväl inte av produktansvaret. Detta eftersom det i det ena fallet inte funnits en rimlig möjlighet för tillverkaren att kunna förutse den farliga egenskapen (utanför dennes kontroll) och i det andra fallet är egenskapen känd och accepterad av användaren. Sådana fel finns det rimligtvis ingen anledning till att hålla någon ansvarig för. Vad gäller de övriga feltyperna som kan leda till skadeståndsansvar pekar främst yngre litteratur på att dessa fel otvivelaktigt medför sådant.⁴¹ Enligt äldre litteratur är det dock mer osäkert huruvida fabriktionsfelen alltid behöver leda till skadeståndsansvar.⁴² Det anses att en förvärvare kan ha vissa avvikelser i produktens egenskaper att räkna med.

1.3.6. Ändamålet med typfelsindelningen enligt Dufwa

Kategoriseringen av typfelen här ovan är på intet sätt skarp och gränsdragningen kan ibland vara härfin. En blandning av flera typfel kan också vara möjlig.⁴³ Det oklara i detta inverkar dock inte på ansvaret. Indelningen har enligt äldre litteratur, sitt största värde i dels det pedagogiska, men dels också i försäkringsmässigt hänseende. Det har varit nödvändigt att arbeta så i syfte att ta fram tabeller och ersättningsnivåer. Dufwa redogör vidare för ytterligare former av indelningar beroende på vilken utgångspunkt som väljs vid skadeståndsbedömningen.⁴⁴ Det går att hitta ett flertal olika sätt att gruppera dessa typfel på men detta inverkar ändå inte vare sig på huvudtanken bakom klassifikationen eller på ansvaret för produkten. Den indelning som här återgivits är till synes den generellt vedertagna.⁴⁵

1.4. Särdrag och svårigheter med produktansvaret

I förhållande till det sedvanliga felansvar som ligger på den som tillhandahåller en vara eller en produkt skiljer sig produktansvaret åt på vissa punkter. Dessa särdrag, som vi delvis redan berört ovan och som beskrivs mer detaljerat närmast nedan, har lett till att produktansvarsområdet anses vara ett svårlöst och omstritt rättsområde.

För det första behöver den skadelidande *inte stå i något avtalsförhållande* till den ansvarige, reglerna har länge ansetts som i huvudsak utomobligatoriska. Den slutliga användaren som drabbas av skada till följd av en osäker produkt står praktiskt taget aldrig i ett avtalsförhållande till den ansvarige tillverkaren. Däremellan finns nämligen ofta flera led av importörer, distributörer, leverantörer av delar till produkten, grossister och säljare, som alla kan vara presumtivt ansvariga. Därav kompliceras rättsläget när flera led medverkat till farligheten i produkten, eftersom det ofta aktualiserar mödosamma

⁴¹ Hellner & Johansson s 315

⁴² Jmf Dufwa s 27 och Hellner & Johansson s 315

⁴³ Dufwa s 32f

⁴⁴ Dufwa s 32f samt jmf Bengtsson SvJT 1974 s 316

⁴⁵ Jmf Hellner & Johansson s 315f och Dufwa s 25ff samt Blomstrand m.fl. s 87ff

spörsmål om solidariskt ansvar och regresskrav.⁴⁶ För det andra kan skadeverkningarna av en farlig produkt bli mycket *omfattande* om det vill sig riktigt illa. Vid masstillverkning av felaktiga exemplar är detta särskilt tydligt och ansvaret kan då bli svårt att ta för enskilda företag som utan en kostsam ansvarsförsäkring kanske inte överlever. Det är främst därför industrin tidigare fruktat ett mycket strängt ansvar och gjort det till en så livlig debatt.⁴⁷ För det tredje spelar den skadelidandes *medvällande* en större roll än vanligt. Vanligtvis är det denne som handhar och har kontroll över produkten vid skadetillfället vilket väcker dessa frågor. Informationen om hur produkten skall hanteras och den skadelidandes uppfattning och efterlevnad av detta blir då också centrala frågor för ansvaret.⁴⁸ För det fjärde kan det även bli fråga om *skadeståndsanspråk mot medkontrahent*. Avtalet som ligger till grund mellan parterna kan vara utformat så att antingen mildare eller strängare ansvar inträder. I den situationen får den köprättsliga lagstiftningen stor betydelse eftersom den skadelidande då ofta kan välja att åberopa den mot sin medkontrahent, eller de utomobligatoriska reglerna mot t.ex. produktens tillverkare eller importör.⁴⁹ Det sistnämnda är ett internationellt godtaget avsteg från den annars inom skadeståndrätten gällande principen om att inte kunna rikta anspråk mot sin *medkontrahents medkontrahent* och kan ses som det femte och sista särdraget.⁵⁰

⁴⁶ Blomstrand m.fl. s 9 och Bengtsson & Ullman s 13f

⁴⁷ Bengtsson & Ullman s 13

⁴⁸ Bengtsson & Ullman s 13

⁴⁹ Bengtsson & Ullman s 14

⁵⁰ Se vidare Hellner & Johansson s 313

2. Produktansvarslagen (SFS 1992:18)

Jag har ovan i detta arbete visat hur det tidigare sågs på regler rörande produktansvar. Rättsläget har i stort varit väldigt oklart och rättsutvecklingen har i huvudsak skett genom domstolarnas praxis. Nedan följer en lite mer detaljerad framställning av vad som låg bakom den svenska lagstiftningen, hur den är uppbyggd och några centrala paragrafer.

2.1. Allmänt

Det oklara rättsläget torde vara ett av skälen bakom lagen men även andra viktiga grunder fanns för en reglering av produktansvaret. I kommentaren till PAL uttrycks att det i ett modernt samhälle skapas och sprids en mängd produkter som den enskilde har liten eller ingen möjlighet att skaffa sig nödvändig kunskap om rent säkerhetsmässigt. Individen i samhället är i mångt och mycket helt utlämnad till vad tillverkare och distributörer av en produkt säger om dess egenskaper och säkerheten runt den.⁵¹ Detta talar för ett strängt ansvar för produktskador för den som tillhandahåller en produkt. Tillverkaren är vidare den som bäst känner till produktens funktioner och egenskaper och kan därför också styra över att den uppfyller säkerhetskraven. Det finns vidare ett egenintresse för tillverkaren i att ansvaret är strängt.⁵² Denne blir mån om att sin produkt är säker för användaren och får således lättare att omsätta den på marknaden. Dessa skäl har också i stor utsträckning även legat till grund för den internationella utvecklingen.

Före PAL gällde som tidigare sagts culparegeln som en grundprincip för skadeståndsskyldighet. Detta krav på vårdslöshet sattes väldigt lågt i praxis och har sedermera utvecklats till ett strikt ansvar i lagstiftningen, särskilt avseende personskador men senare också för sakskador.⁵³ Hade säljaren garanterat att viss egenskap skulle finnas eller inte finnas, har denne också fått svara för detta oavsett culpa, men det är enbart i dessa fall som det strikta ansvaret tidigare blivit aktuellt. Samma har gällt i avtalsförhållande om ena parten genom sitt handlande inlett motparten i tron att produkten besitter eller inte besitter viss egenskap, en s.k. tyst garanti för att varan inte har skadebringande egenskaper (se vidare nedan 4.1.4.).⁵⁴

⁵¹ Blomstrand m.fl. s 14f

⁵² Blomstrand m.fl. s 14f

⁵³ Se bl.a. NJA 1946 s 460, NJA 1961 s 94 och NJA 1986 s 712

⁵⁴ Blomstrand m.fl. s 14 och NJA 1945 s 676, NJA 1968 s 285

2.2. Lagstiftningsarbetet

Produktansvarskommittén från mitten av 70-talet arbetade fram två förslag till lagstiftning på området. Det första, "Produktansvar I" (SOU 1976:23), gällde ersättning för skador orsakade av farliga läkemedel. Förslaget innebar ett obligatoriskt försäkringssystem, men ledde dock aldrig till lagstiftning.⁵⁵ Ett liknande system, dock frivilligt, skapades istället och en lagstiftning ansågs överflödigt.

Det andra betänkandet, "Produktansvar II" (SOU 1979:79), grundat på en av EU:s ministerråd antagen konvention från 1977, innefattade ett förslag till en produktansvarslag. Förslaget föreskrev ett strikt ansvar för tillverkare och importörer men också för andra led i produktionen i vissa fall.⁵⁶ Liksom konventionen upptog förslaget endast personskador och utelämnade helt ansvar vid sakskador. Detta förslag ledde inledningsvis inte heller till någon lagstiftning på området. De flesta remissinstanser motsatte sig på ekonomiska och handelspolitiska skäl att Sverige skulle leda utvecklingen på området. Dessutom ville det inom EG pågående arbetet med en utveckling och harmonisering av produktansvarsreglerna inväntas.⁵⁷ Detta arbete resulterade i "Rådets direktiv om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister, 85/374/EEG". I detta föreskrivs i likhet med det svenska förslaget ett strikt ansvar dels för tillverkaren av en produkt och dels för den som importerat den till något medlemsland. Ansvaret omfattar häri personskador, men även sakskador på egendom avsedd för privat bruk och som huvudsakligen används så. Sedan direktivet antagits 1985 togs frågan återigen upp om hur en lagstiftning skulle kunna utformas i Sverige. Förslaget som framlades byggde främst på "Produktansvar II" men naturligtvis också på direktivet. Remissinstanserna var denna gång övervägande positiva och näringslivet välkomnade en lagstiftning, under förutsättning att den stämde väl överens med övriga EG-länders begynnande reglering på området.⁵⁸ Förslaget skilde sig dock åt på vissa punkter i förhållande till EG:s direktiv. Det innehöll bl.a. en längre preskriptionstid än vad EG föreskrev och det stadgades också att produktansvaret även skulle omfatta de s.k. utvecklingsskadorna (se ovan 1.3.4.). Detta motsatte sig näringslivet kraftigt i remissuttalandena och lagutskottets förslag blev att utesluta det sistnämnda vilket också skedde. Som grund för detta anfördes att om Sverige hade strängare reglering än andra länder riskerades utflyttning av industrins tillverkning till länder som bl.a. uteslöt utvecklingsskadorna ur produktansvaret.⁵⁹

⁵⁵ Blomstrand m.fl. s 15f

⁵⁶ Jmf SOU 1979:79 s 32-35

⁵⁷ Jmf Blomstrand m.fl. s 16

⁵⁸ Blomstrand m.fl. s 17

⁵⁹ Hellner & Johansson s 316

1991 förelades riksdagen en proposition med förslag till en produktskadelag, proposition 1990/91:197, vilken regeringen föreslog skulle träda ikraft den 1 juli 1992. Då propositionen behandlades hade riksdagens majoritet ändrats så att den var borgerlig och inte socialdemokratisk, som vid föreläggandet. Riksdagen ville då göra vissa ändringar och den största var införandet av en särskild jämningsregel vid skadelidandes medvällande. En annan ändring var att inte låta den träda i kraft förrän 1 januari, 1993. Förslaget antogs med dessa ändringar i december 1992 och lagen trädde så i kraft vid föreslagen tidpunkt.⁶⁰

2.3. Lagens huvuddrag och förutsättningar för ansvar

PAL föreskriver ett *strikt ansvar* för produktskador och är tvingande enligt dess 1 och 5 §§. Detta innebär att det för någon part inte på giltigt sätt är möjligt att friskriva sig eller någon på sin sida i avtalsförhållandet från ansvaret.⁶¹ Numer spelar det alltså ingen roll om skadan uppkommit genom vårdslöshet eller inte. Den gamla huvudregeln om culpa är i och med lagen ersatt av ett strikt ansvar.

Som tidigare berörts inträder inte produktansvaret vid alla typer av fel. Riktlinjen är att ansvaret blir aktuellt då det förekommer *brister i en produkts säkerhet* (se vidare nedan 2.4.1.).⁶² En skillnad mot tidigare regler på området är också att det presumtiva ansvaret numer utgår från *tillverkaren* och inte som tidigare, från säljaren. Vidare omfattas även *importörer* av det strikta ansvaret, med vissa undantag för import från vissa länder (se vidare nedan 2.5.1.) Ansvaret åvilar även de som enligt 6 § *marknadsför produkten som sin egen*. Framgår det inte vem som tillverkat eller importerat produkten anses den vara anonym och ansvaret riktas mot den eller de som *tillhandahållit* varan. Då blir den som sist sålde varan ansvarig förutsatt att denne ej kan visa på någon tillverkare eller importör, 7 §. Solidariskt ansvar enligt PAL uppstår då säkerhetsbristen finns i en av annan tillverkad beståndsdel till slutprodukten, eller om flera på annat sätt medverkat till farligheten i produkten. Den slutliga tillverkaren svarar då solidariskt med tillverkaren eller importören av beståndsdel.⁶³

Förutom en särskild regel om *medvällande* i 10 §, gäller SkL:s regler om bestämmande och jämkning av skadestånd (se vidare nedan 2.5.3.).

En annan viktig regel i PAL är 9 § om *självrisk*. I enlighet med EG-direktivet föreskrivs en sådan om 3500 kronor vid *sakskador*. Har samma säkerhetsbrist i en produkt orsakat flera skador för någon skall endast 3500 kronor dras av.⁶⁴ För konsumenter som räknat med full ersättning kan denna regel komma som en oönskad överraskning. Rätten att kräva skadestånd enligt de allmänna skadeståndsreglerna eller KköpL. förgås dock inte och självrisken kan således undkommas.

⁶⁰ Blomstrand m.fl. s 17f

⁶¹ Hellner & Johansson s 312 och Bengtsson & Ullman s 17

⁶² Jmf Bengtsson & Ullman s 17

⁶³ Jmf 2 § PAL

⁶⁴ Bengtsson & Ullman s 31

Ansvar *preskriberas* tre år efter det att den skadelidande fått eller bort fått kännedom om skadeståndsfördringen och tio år från det att den som påstås vara skadeståndsskyldig satte den skadegörande produkten i omlopp, 12 §. Som senare kommer att visas får denna skillnad betydelse i förhållande till allmänna skadeståndsregler (se nedan 3.3.).

PAL uppställer vissa *förutsättningar för ansvar*. Dessa är för det första att skadan har orsakats av en *produkt*, enligt 1 § (se vidare nedan 2.3.1.). För det andra skall en *skada ha uppstått* och lagen föreskriver då ansvar främst för personskada, men även för vissa saksador. För att sistnämnda skall leda till skadeståndsskyldighet är kravet nämligen att det är egendom som ”vanligen är avsedd för enskilt ändamål” om den vid tiden för skadan användes i huvudsak för sådant ändamål, 1 § 2st. Sålunda är PAL alltid tillämplig vid personskada, men vid sakskada kan den skadelidande inte vara näringsidkare och egendomen får inte användas i huvudsak i näringsverksamhet.⁶⁵ För det tredje och sista gäller lagen för *alla skadelidande*. Förutsatt att lagen är tillämplig enligt dess 1 § behöver denne inte stå i någon särskild relation till den ansvarige.

2.3.1. Produktbegreppet och tjänster

På produktansvarsområdet görs det generellt en indelning mellan olika huvudgrupper av skadevållande produkter.⁶⁶ I denna indelning är *industriprodukter* av störst intresse, både generellt och för detta arbete. Den kategorin är störst genom sin praktiska betydelse i samhället. Dessutom har *tjänster*, som är en annan huvudgrupp, ökat i betydelse under de senaste decennierna. En tredje kategori är *hantverksprodukter*, som i detta arbete helt utelämnats, dels p.g.a. att skillnaderna i ansvaret för dessa är ringa i förhållande till den största gruppen och dels för att de till synes aktualiseras tämligen sällan. Framställningen nedan är därför gjord främst med industriprodukter i åtanke.

För att produktansvaret skall aktualiseras krävs det att en *produkt* orsakar en skada. Vad som avses med begreppet produkt blir då den grundläggande frågan. Med produkt menas numera *lösa saker* som antingen infogats i annan lös- eller fast egendom eller är en egen sak.⁶⁷ Undantaget är lös immateriell egendom såsom rättigheter och patent av olika slag. I den nyare litteraturen definieras lös sak som ”varje slag av rörligt fysiskt föremål”, vilket också är den vedertagna juridiska definitionen.⁶⁸ Byggnad på annans mark exkluderas, trots att det är lös egendom, den är nämligen per definition inte en lös sak.⁶⁹ Vidare faller fast egendom utanför begreppet. Gas, vätskor och naturprodukter inbegrips däremot i begreppet produkt, i alla fall när de sålts över disk. Den äldre litteraturen tar sikte på produkt med utgångspunkt i det vidare begreppet lös egendom, men som synes har produktbegreppet med tiden inskränkts till nämnda snävare definition.⁷⁰

⁶⁵ Jmf Hellner & Johansson s 314f

⁶⁶ Dufwa s 24

⁶⁷ Forssén s 15

⁶⁸ Blomstrand m.fl. s 78

⁶⁹ Forssén s 15

⁷⁰ Jmf Dufwa s 24ff invid not 56a

En produkt kan också innehålla *beståndsdelar* genom att vara sammansatt på något sätt. När en sådan del eller komponent infogats i t.ex. en maskin är den inte längre att se som en särskild lös sak enligt definitionen.⁷¹ I vissa speciella fall kan en komponent då även upphöra att existera helt. Detta är synnerligen vanligt i den kemiska industrin där olika ämnen blandas i andra och därigenom genomgår en kemisk reaktion. Vidare upphör också en i fast egendom infogad lös sak att vara ett rörligt fysiskt föremål, förutsatt att fastigheten och saken kommit i samme ägares hand.⁷² Det sagda inverkar dock inte på ansvaret för en produkt. Produktbegreppets definition omfattar nämligen även sådana beståndsdelar som infogats i en sammansatt produkt. Beståndsdelens och den sammansatta slutprodukten skall således i den nu gällande PAL:s mening fortfarande ses som skilda produkter.⁷³ En tvättmaskinstillverkare kan hållas ansvarig för skada en införd tvättmaskin orsakat på fastigheten. En tillverkare av konserveringsmedel till en livsmedelsprodukt kan hållas ansvarig för skada som härleds till detta medel etc. Regeln innebär således att både slutprodukten och dess beståndsdelar utgör produkter var för sig och ansvaret kan då åvila ett antal olika personer, om tillverkaren av slutprodukten är någon annan än tillverkaren av beståndsdelens. Detta är en av produktansvarsområdets stora svårigheter. För en mer uttömmande redovisning och uppräknings av vad som är en produkt i lagens mening, hänvisas till kommentaren till PAL.⁷⁴

Under 1900-talets senare hälft har begreppet *tjänst* blivit alltmer förekommande och ofta ett nödvändigt komplement till de produkter som produceras. Tidigare har det på den grunden ansetts nödvändigt att även inbegripa ansvar för skadebringande egenskaper i godset i samband med en utfärdad tjänst.⁷⁵ Ett klassiskt exempel på denna typ av produktansvar är det s.k. dillodlarfallet, NJA 1968 s 285.⁷⁶ Där finner HD ett besprutningsföretag skadeståndsskyldigt, efter att ha besprutat en dillodling med ett av dem rekommenderat ogräsmedel. Detta ledde dock till att dillen som odlades blev så illa skadad av det använda medlet att den inte gick att sälja. Det avgörande i HD:s resonemang var vad som var avtalat mellan parterna och de ansåg att företaget utlovat att odlingen inte skulle skadas av medlet. I vilken grad arten av det avtalade (arbetsbeting/tjänst) inverkar på bedömningen återfinns dock inte i domskälen.

Diskussionen som förts avseende detta har rört huruvida felaktigt utförda tjänster skall åläggas samma stränga ansvar som farliga egenskaper i en produkt. Dufwa redogör för olika sidor av detta resonemang som å ena sidan innebär att det bör vara på det sättet. En monterings-tjänst som utförs och den som utför tjänsten handhar produkten på ett felaktigt och osäkert sätt och det leder till skada ska t.ex. inbegripas i ansvaret. En variant av detta uppkommer när frågor väcks om vem som besitter materialet när tjänsten utförs och vilken betydelse det kan ha för ansvarsbedömningen. Andra har menat att en uppkommen skada till följd av ett felaktigt handgrepp från den som utfört tjänsten legat "långt från

⁷¹ Blomstrand m.fl. s 78

⁷² Se vidare reglerna i 2 kap. JB

⁷³ Se 2§ PAL

⁷⁴ Blomstrand m.fl. s 81ff

⁷⁵ Dufwa s 35

⁷⁶ Dufwa s 35

produktansvarets kärnområde”.⁷⁷ Under det senare lagstiftningsarbetet har det också från konsumenthåll påtalats att även skador till följd av felaktigt utförda tjänster bör omfattas av produktansvaret.⁷⁸ Riktigt så har det dock inte blivit. Lagstiftaren har velat göra en distinktion mellan skador som beror på en farlig produkt på ena sidan och skador som uppkommit till följd av ett felaktigt handhavande med en annars felfri produkt, samt icke fackmässigt utförda tjänster på andra sidan.⁷⁹ Skadan kan då inte anses ha orsakats av en produkt i PAL:s mening. Skälen som anförts avseende gränsdragningen har varit att det finns lagar som lägger skadeståndsskyldighet på olika ansvarssubjekt. Är det en farlig egenskap hos en produkt, blir PAL tillämplig och ansvaret läggs på tillverkaren, men är orsaken till skadan att själva tjänsten är felaktigt utförd, lägger bl.a. konsumenttjänstlagen skulden på den som utför tjänsten. Viss inskränkning finns om det kan visas att det legat utanför tjänstutförarens kontroll, men det hindrar dock inte att även tillverkaren av själva godset kan bli skadeståndsskyldig, men då enligt PAL.⁸⁰ Lagstiftaren har således valt att inte likställa ansvaret för skador orsakade av felaktigt utförda tjänster med skador som följd av farliga egenskaper i en produkt.

2.4. Produktansvarets innebörd och omfattning

2.4.1. Säkerhetsbrist som ansvarsgrund

Som tidigare nämnts innebär inte produktansvaret ett ansvar för att en produkt kan vara felaktig (se ovan 1.2.2.). Produktansvaret inträder enligt lagens 1 § när en produkt på grund av en *säkerhetsbrist* orsakar en skada på annat än produkten själv. Med säkerhetsbrist menas att produkten inte varit så säker som skäligen kan förväntas med hänsyn till dess förutsedda användningsområde, 3 §. Det kan alltså handla om en maskin som p.g.a. en felaktig beståndsdel orsakar skada på den som handhar produkten eller på annan egendom. Det kan också vara att en fyrverkeripjäs inte försetts med erforderlig varningstext och leder således till felaktigt handhavande och skada. Märk väl att det alltså inte handlar om fel i köprättslig mening i första hand (jmf ovan 1.2.2.). Skadan måste ha uppkommit som en följd av att produkten i någon mån brister i säkerheten för användaren och behöver inte alltid bero på ett fel. Om en produkt är felaktig i köprättslig mening, beror på vad som avtalats och hur väl varan stämmer överens med detta. Ett fel enligt avtalet behöver inte innebära en säkerhetsbrist om produkten inte samtidigt kan anses vara farlig i någon aspekt och brista i rimlig säkerhet. En farlig egenskap kan också stämma överens med avtalet och är således inget fel i köprättslig mening, men väl en säkerhetsbrist om säkerheten inte tillgodosetts på ett tillfredsställande sätt. Som exempel härpå kan nämnas en kniv, som i sin natur besitter farliga egenskaper, men är den inte säker nog att hantera ens vid riktigt handhavande, kan ansvar för detta aktualiseras. Generellt sett utgör dock sådana brister också fel i varan.⁸¹

⁷⁷ Dufwa s 36ff och citat av Bengtsson, SvJT 1974 s 316

⁷⁸ Blomstrand m.fl. s 79

⁷⁹ Blomstrand m.fl. s 79

⁸⁰ Blomstrand m.fl. s 80

⁸¹ Bengtsson & Ullman s 19f

Framställningen ovan avseende olika typfel på produkter som traditionellt leder till skadeståndsskyldighet (se ovan 1.3.) saknar idag samma avgörande betydelse i ljuset av PAL. Anmärkningsvärt är dock att densamma uppställs som kategorier av säkerhetsbrister i kommentaren till PAL.⁸² Kan felet i produkten fastställas som en säkerhetsbrist gäller det strikta ansvaret oavsett feltyp.⁸³

2.4.2. Omfattning, vilka skador ersätts?

Lagen omfattar inte alla skadetyper. Det strikta produktansvaret som föreskrivs i och ersätts enligt PAL avser *personskador*, 1 § 1st, och *sakskador på konsumentens egendom*, 1 § 2st. Lagen nämner inte ordet "konsument", vilket innebär att den kan tänkas bli tillämplig även för ett dödsbo, en stiftelse eller ideell förening under förutsättning att de inte bedriver näringsverksamhet.⁸⁴ Det som undantas är som tidigare antytts skador på själva produkten. Det blir således viktigt att vid ett skadetillfälle skilja på vad som är produkt och vad som är annan egendom. Vidare faller också skador som till följd av de oförutsägbara utvecklingsfelen och de accepterade systemfelen utanför lagen (se ovan 1.3.4. och 1.3.5.). Enligt viss litteratur omfattas av konsumenter *hyrd* egendom som huvudregel inte heller.⁸⁵ Detta är dock inte helt korrekt.⁸⁶ Vi återkommer till detta nedan (se vidare 2.5.1. 4 st.), men hyrd egendom eller uthyrare är på intet sätt undantagna i lagstiftningen

Några utförligare bestämmelser om ansvarets omfattning än regeln i 1 § finns inte i PAL. För definitioner av person- och sakskada anges i kommentaren till PAL en hänvisning till den allmänna SkL. och dess förarbeten.⁸⁷ Alla sakskador ersätts dock inte, utan PAL föreskriver vissa inskränkningar i detta hänseende. Det är främst två rekvisit som måste vara uppfyllda för att en sakskada ska bli ersättningsgill enligt lagens 1 § 2st. För det första måste den i huvudsak, men inte uteslutande, vara *avsedd för enskilt ändamål*.⁸⁸ Även om produkten införskaffats för privat bruk ersätts den inte enligt PAL om den normalt är avsedd för näringsverksamhet. Motsvarande gäller vid det omvända. För det andra måste produkten vid skadetillfället ha *använts* huvudsakligen, men återigen inte uteslutande, *för enskilt ändamål*.⁸⁹ Även om produkten i inte betydande utsträckning använts i näringsverksamhet, kan reglerna i PAL sålunda aktualiseras om det rör sig om ett tillfälligt användande i näringsverksamhet. Det måste alltså klargöras vad produkten normalt används till av den skadelidande. Även här gäller motsvarande vid det omvända.

⁸² Blomstrand m.fl. s 87ff

⁸³ Bengtsson & Ullman s 21

⁸⁴ Öhman, *Produktansvar*, 1994, s 14 och Blomstrand m.fl. s 123

⁸⁵ Bengtsson & Ullman s 17

⁸⁶ Jmf. Blomstrand m.fl. s 121

⁸⁷ Blomstrand m.fl. s 67ff. Se vidare prop. 1972:5 s 576 och 579f, samt prop. 1975:12 s 20f för personskada

⁸⁸ Blomstrand m.fl. s 73

⁸⁹ Blomstrand m.fl. s 73

2.5. Ansvariga enligt produktansvarslagen

Tidigare i denna framställning har anförts vilka som traditionellt sett varit presumtiva och centrala ansvarssubjekt på området. Synen på detta har dock till viss del förändrats, dels på vem som inledningsvis ska ses som ansvarig för en produktskada och dels på i vilken omfattning det kan finnas flera ansvariga för samma skada. Nedan kommer framställningen visa på denna förändring och hur reglerna ser ut runt de som är eller kan antas vara ansvariga för produktskador.

Den traditionella principen har varit att säljaren av en produkt också kan hållas ansvarig för dess skadebringande egenskaper. Med detta som generell utgångspunkt har sedan frågan ställts i vilken mån produktens tillverkare kan hållas ansvarig, antingen exklusivt eller tillsammans med säljaren. Andra ansvariga vid sidan av dessa två har tidigare (före PAL) sällan eller aldrig aktualiserats i svensk rätt avseende produktansvar.

2.5.1. Primära och sekundära ansvaret, en ansvarsutvidgning

Numer regleras ansvarssubjekten i produktansvarslagstiftningens 6 och 7 §§. I 6 § räknas det upp vilka som enligt lagen är skadeståndsskyldiga och till skillnad från tidigare hör nu tillverkare och importörer till de viktigaste (6 § 1p-3p). De benämns i litteraturen som de *primärt ansvariga*.⁹⁰

Primärt ansvarig är vidare den som jämlikt 6 § 4p *marknadsför en produkt som sin egen* genom att anbringa den ett varumärke eller motsvarande kännetecken. De som ansvarar enligt detta har Bengtsson & Ullman valt att kalla *föregivna tillverkare* och är en utsträckning av ansvaret som syftar till att underlätta den skadelidandes möjligheter till ersättning, om varan kanske tillverkas i något avlägset u-land och tillverkaren är svår eller omöjlig att nå.⁹¹ Exempelvis kan varuhuskedjan Åhléns hållas ansvarig för de produkter de sätter sin logotyp på trots att varan är producerad i ett annat från Sverige avlägset land. Den skadelidande skall alltså kunna rätta sig efter kännetecknet på produkten och kräva skadestånd av företaget.

6 § 4p i PAL visar lite av den utvidgning av ansvarssubjekten som tidigare nämnts. I lagens 7 § kommer detta ännu tydligare till uttryck. Här redogörs för det litteraturen refererar till som det *sekundära ansvaret*.⁹² Detta aktualiseras när en produkt är att se som anonym, det går inte att hitta eller avgöra vem som är tillverkare eller i vissa fall importör. Lagens innebörd i en sådan situation blir då att var och en som *haft del i att tillhandahålla* produkten blir ansvarig, ett ansvar som oftast aktualiseras för den som sist sålde varan. Denne har då en månad på sig att visa på annan mer adekvat ansvarig (7 § 1st). Den som finns skadeståndsskyldig enligt denna § för att han tillhandahållit produkten, exempelvis en grossist, kan därmed gå fri från ansvar om denne kan ange någon annan ansvarig t.ex. tillverkaren eller importören. Ordvalet ”tillhandahållit” ger vid

⁹⁰ Hellner & Johansson s 317

⁹¹ Bengtsson & Ullman s 27

⁹² Hellner & Johansson s 317f

handen att det sekundära ansvaret kan göras relativt vidsträckt. Leverantörens ansvar omfattar alla de situationer ”när någon med den ansvariges tillstånd har tagit befattning med produkten för att konsumera den eller använda den”.⁹³ Detta innebär att produkten inte behöver ha överlåtits, mot eller utan vederlag. En uthyrare eller någon som lånat ut produkten har också tillhandahållit den. En vara är tillhandahållen så fort jag tar den från hyllan i butiken och produktansvar kan från det ögonblicket göras gällande.⁹⁴

För att kunna aktualisera produktansvar för någon av ovan nämnda kategorier av ansvariga, måste en särskild förutsättning vara uppfylld. En skadeståndsskyldig enligt 6 eller 7 §§ måste ha *satt produkten i omlopp genom näringsverksamhet*, 8 § 1p.⁹⁵ Det kan ju tänkas att någon obehörig kommit över produkten och säljer den för egen vinning, med skada som följd. Den skadeståndsskyldige kan vidare ha handlat som privatperson. I dessa situationer kan det alltså finnas incitament för att produktansvar inte kan göras gällande.

Det anförda rörande ansvarskategoriseringen visar på förändringen och utvidgningen avseende ansvarssubjekten jämfört med tidigare. Det innebär att flera olika kategorier enligt lagen kan bli ansvariga och svara solidariskt för en produktskada. En skälighetsbedömning avgör sedan hur stor del varje kategori skall stå för i det enskilda fallet. Om alla led ansvarar strikt enligt PAL blir det sannolikt det första ledet som får stå för skadeståndet, d.v.s. tillverkaren eller importören. Annorlunda kan det dock bli om någon i senare led mer eller mindre väsentligt bidragit till skadan. Frågor om vållande och förekomst av produktansvarsförsäkring uppkommer då och bidrar till att rättsläget i dessa situationer ännu är något oklart.⁹⁶ Grunden till indelningen av primärt- och sekundärt ansvar ligger i tanken, som också låg bakom direktivet, om att ansvaret i första hand skall åläggas tillverkaren, samt om denne inte med lätthet kan träffas, i andra hand hamna på senare led i distributionskedjan.⁹⁷

2.5.2. Bevisbörda och orsakssamband

Ansvaret för produktskador skärps ytterligare för de ansvariga genom reglerna om bevisbördan. Naturligtvis ligger det på den skadelidande att visa att denne skadats av en produkt som följd av en säkerhetsbrist och att anspråk riktas mot någon av de kategorier av ansvariga i 6 eller 7 §§, men för att då undgå skadeståndsskyldighet måste svaranden visa på omständigheter för att denne inte skall hållas ansvarig.⁹⁸ 8 § talar om fyra sådana tänkbara möjligheter. För det första kan den skadeståndsskyldige visa att denne *ej satt produkten i omlopp i näringsverksamhet* (8 § 1p.). Kanske har produkten använts och sålts av någon obehörig, exempelvis en arbetstagare hos svaranden. Eller har produkten omsatts av denne i egenskap av privatperson. För det andra kan det *göras sannolikt*, alltså med ganska låga beviskrav, att det *inte förekommit någon säkerhetsbrist i produkten* vid

⁹³ Blomstrand m.fl. s 121

⁹⁴ Jmf. SOU 1979:79 s 135

⁹⁵ Forssén s 16, Bengtsson & Ullman s 29, Hellner & Johansson s 318

⁹⁶ Bengtsson & Ullman s 29

⁹⁷ Hellner & Johansson s 317

⁹⁸ Bengtsson & Ullman s 29

tiden då denne satte den i omlopp (8 § 2p.). Den skadebringande egenskapen har kanske uppkommit i något senare säljled. För det tredje kan svaranden undgå ansvar om det visas att säkerhetsbristen beror på att den *följer av myndighets tvingande föreskrifter* (8 § 3p.). För det fjärde och sista återfinns de förut nämnda undantaget avseende utvecklingsskadorna. Om svaranden visar att säkerhetsbristen är en sådan går denne fri från ansvar (8 § 4p.). Bestämmelsen skall dock tolkas väldigt snävt och det är inte helt lätt för den ansvarige att visa att det vetenskapligt och tekniskt inte gått att förutse skadan, eftersom världens samlade kunskap på området måste beaktas.⁹⁹

Ett viktigt begrepp som aktualiseras i 8 § är när produkten *satts i omlopp*. Detta inträffar när produkten lämnat en svarandes kontroll för att återförsäljas eller på annat sätt konsumeras. Den springande punkten blir då när besittningsövergång har skett.¹⁰⁰ Detta innebär dock inte att produkten måste ha överlåtits, utan det räcker om den har hyrts ut eller bara lämnat på översyn.

Principer som tillämpas inom den allmänna skadeståndrätten tillämpas generellt också vid sidan av PAL. Detta gäller främst kravet på *orsakssamband*. Skadeståndsmöjligheten begränsas också på samma sätt genom principen om *adekvans*. Varianter av principen om *adekvat kausalitet* kan förekomma på produktansvarsområdet men innebörden är densamma som det fastställda inom allmän skadeståndsrätt.¹⁰¹ Frågan som uppmärksammas här har varit om det kan uppställas samma krav på bevisning om orsakssambandet som vid normal bedömning efter allmänna skadestandsregler. Frågan uppkom när insikten kom att det kan dröja innan produktskador artar sig och det blir med tiden svårare att uppfylla samma beviskrav (t.ex. miljöskador, sjukdomar o.dyl.) Enligt praxis som sammanställts i Bengtsson & Ullman har det framkommit att beviskraven, som f.ö. varit relativt lindriga, får ställas upp av domstolarna i det enskilda fallet.¹⁰² Riktlinjerna som framkommit i praxis är ändå att orsakssamband måste göras sannolikt. Bevisbördan är uppfylld om käranden lämnar en redogörelse som kan anses ha större sannolikhet än den motparten lämnar.¹⁰³ Vidare har HD uttryckt att beviskraven inte sätts så högt att den skadelidandes möjlighet till skadestånd blir överklig.

⁹⁹ Jmf Bengtsson & Ullman s 30

¹⁰⁰ Motiven genom Bengtsson & Ullman s 31

¹⁰¹ Bengtsson & Ullman s 34

¹⁰² Bengtsson & Ullman s 36, NJA 1977 s 176

¹⁰³ NJA 1981 s 622 och NJA 1982 s 421

2.5.3. Medvållande

En ansvarig enligt ovan kan få det skadestånd denne skall utbetala nedsatt eller eliminerat, (10 §) om den skadelidande kan anses ”medverkat” till skadan genom vållande. För sakskadorna innebär regeln inget nytt i förhållande till SkL:s 6:1, men däremot innebär regeln att ersättning för personskada i allt större utsträckning kan komma att jämkas. Enligt PAL räcker vållande medan SkL föreskriver uppsåt eller grov vårdslöshet för att jämka personskadeersättning. Anmärkningsvärt här är också formuleringen i direktivet om att ersättningen ”kan nedsättas eller bortfalla”.¹⁰⁴ Domstolarna kan genom detta i praktiken i vissa situationer alltså även helt neka jämkning, trots medvållande från skadelidandes sida.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Blomstrand m.fl. s 36

¹⁰⁵ Blomstrand m.fl. s 36

3. PAL:s förhållande till annan relevant lagstiftning

PAL täcker, som framgått ovan, bara en del av ansvaret för en produktskada även om den tycks relativt förmånlig för den skadelidande. Vidare har den lite speciella regler rörande självrisk, medvållande och preskription i jämförelse med annat skadeståndsansvar (se ovan 1.3.). Med tanke på de många gränsdragningarna och ofta skönmässiga bedömningarna är rättsområdet också relativt öppet för tolkningstvivel. Därför kan den skadelidande ibland ha fördel av att åberopa andra ersättningsregler. Vissa förhållanden är specialreglerade som t.ex. trafikskadeansvar och el-ansvar, men för vissa situationer finns lagstiftning som kan nyttjas för att göra annat ansvar gällande än det som följer av PAL. Lagar som vanligtvis aktualiseras vid sidan av ren speciallagstiftning är köp-, konsumentköp- och skadeståndslagen. Nedan följer en redogörelse för i vilka situationer dessa kan bli aktuella.

3.1. Köplagen

Före PAL:s tillkomst var detta den huvudsakliga lagstiftningen som fanns till hands vid produktansvarsrättsliga spörsmål. Det var då i huvudsak köprättsliga garantiresonemang som låg till grund för ansvarstalan.¹⁰⁶ Den nya KöpL från 1991 har dock fått en sådan utformning att den uttryckligen inte skall tillämpas på produktskador.¹⁰⁷ Lagens 40 § talar om när köparen har rätt till skadestånd. Rätten föreligger när varan är felaktig och felet ligger inom säljarens kontroll (1st.). Denne ansvarar också alltid för sina utfästelser vid köpet (3st.). 67 § uttrycker vidare just det att skador som drabbar annat än den sålda varan inte omfattas av ansvaret enligt denna lag. Ett undantag är dock s.k. *identitetsfall*, där en beståndsdel som är en integrerad del av slutprodukten orsakar skada på andra delar i den sammansatta slutprodukten.¹⁰⁸ Undantaget är svårtolkat, men innebär ungefär att om den skadebringande beståndsdel utgör den dominerande delen av produkten föreligger ”identitet” delarna emellan och då skall KöpL:s bestämmelser kunna tillämpas.¹⁰⁹ Detta förefaller tämligen underligt, eftersom en sådan ersättning skulle strida mot såväl lagtext (67 §) som motivuttalanden.¹¹⁰ Detta till trots vore det samtidigt egendomligt om en tillverkare av motordrivna maskiner kunde kräva ersättning med stöd av utomobligatoriska regler mot någon som till honom försålt en felaktig motor som skadat maskinerna, om tillverkaren kräver skadestånd p.g.a. felet i motorn (vid fel enligt avtal tillämpas inomobligatoriska regler).¹¹¹ Det naturliga i den situationen är att säljaren av motorn skall stå för skadan enligt KöpL och det är vidare sådana situationer lagstiftaren åsyftat med undantaget.¹¹² Denna svårtydda gråzon avseende KöpL:s tillämpning på produktskador har kritiserats från juridiskt håll, men kritiken har avvisats. Således är

¹⁰⁶ Bengtsson & Ullman s 37f

¹⁰⁷ Se bl.a. prop. 1988/89:76 s 54

¹⁰⁸ prop. 1988/89:76 s 198

¹⁰⁹ prop. 1988/89:76 s 198

¹¹⁰ Om detta prop. 1988/89 s 54

¹¹¹ Jmf Hellner & Johansson s 323 och Bengtsson & Ullman s 38f

¹¹² prop. 1988/89 s 198f

huvudregeln att KöpL inte skall tillämpas på produktskador, med det undantaget som rör ”identitetsfall”.

3.2. Konsumentköplagen

Lite mindre komplicerat förhåller det sig dock i denna lagstiftning. Enligt dess 30 och 31 § omfattar en säljares skadeståndsskyldighet även skador på annat än den sålda varan, så länge det är konsumentegendom som tillhör köparen eller dennes hushåll. Produktansvaret häri är byggt på det grundläggande felansvaret, säljarens kontrollansvar. Märk väl att ansvaret här inte omfattar personskador. Det för den skadelidande förmånliga här ligger bl.a. i att säljaren inte kan visa på någon annan som kan tänkas vara mer ansvarig och på så sätt undkomma ansvaret eftersom ett inomobligatoriskt ansvar görs gällande. Så länge det kan anses vara inom säljarens kontroll är denne ansvarig (31 § 1st.). Konsumenten kan dock även rikta sig mot tidigare säljled med sin talan i vissa fall (46 §). Är säljaren på obestånd, har upphört med sin verksamhet eller inte kan anträffas, får konsumenten med dessa i huvudsak inomobligatoriska regler rikta anspråk mot tidigare säljled. Den som jämlikt 31 § har ersatt en skada har regressrätt mot den som enligt PAL är skyldig att ersätta densamma, 11 § PAL. Regressen kan riktas mot de primärt- och sekundärt ansvariga i 6 och 7 §§, PAL.

Reklamationstiden i KKöpL är två år (23 §) och kravet måste således ställas inom den tiden. Konsumenten har dock en möjlighet här att efter dessa två år ändå kunna ställa krav, men då enligt reglerna i PAL, eftersom den föreskriver en längre preskriptionstid (se ovan 2.3.) Dock måste köparen då kunna visa på en säkerhetsbrist hos produkten och inte bara en felaktighet som är kravet i KKöpL.

3.3. Skadeståndslagen

PAL utesluter inte att ersättningskrav kan ställas på annan grund än strikt produktansvar. Det som då ligger närmast till hands är den generellt gällande SkL, om den inte uttryckligen åsidosatts av speciallagstiftning, 1:1 PAL. Eftersom så inte är fallet avseende PAL, kan den skadelidande välja att grunda sin talan på culpaansvar istället för produktansvar.¹¹³ Den skadelidande har även möjligheten att åberopa ansvar enligt annan speciallagstiftning där sådan är tillämplig, t.ex. miljöskadelagen eller trafikskadelagen, men också ansvar för garantiåtaganden inom kontraktsförhållande kan göras gällande (såsom köplagstiftningen ovan).¹¹⁴ Vidare begränsas PAL:s tillämpningsområde av de särskilda förutsättningarna som ovan framställts. Som erinran kan sägas att PAL inte täcker skador på egendom som tillhör annan än konsument eller uppkomna skador utan att produkten satts i omlopp i näringsverksamhet (se 2.3. och 2.5.1.). Är dessa förutsättningar inte uppfyllda kan talan alltså ändå väckas enligt SkL., men då med culpaansvar som grund.

¹¹³ Jmf Agell, *Festskrift till Bertil Bengtsson*, 1993, s 14

¹¹⁴ prop. 1990/91:197 s 76f

Den situation som kan vara mest aktuell för en skadelidande att istället åberopa culpaansvar är när personskada uppstått och skadeståndsanspråk enligt PAL möts med medvållandeinvändning. I den situationen kan ersättningen jämkas helt, enligt dess 10 §, om det kan visas att den skadelidande på något sätt medverkat till skadan. I förhållande till reglerna i SkL är detta en betydelsefull skillnad eftersom jämkning enligt dessa görs endast om medvållandet kan visas varit uppsåtligt eller grovt vårdslöst, 6:1. I den aspekten skulle det alltså vara förmånligare för en skadelidande att åberopa culpaansvar istället för produktansvar. Avseende saksador kan det vidare vara förmånligare att åberopa SkL:s culpaansvar eftersom det vid ersättning av sådan enligt PAL avräknas en *självrisk* om 3500 kronor, 9 § PAL (se ovan 2.3.). En regel som inte förekommer i de allmänna skadeståndsbestämmelserna.

En skadeståndsfordran enligt de allmänna skadeståndsreglerna, preskriberas enligt den allmänna fordringspreskriptionen. PreskrL gäller då och den vedertagna tiden för uppkommen fordring är tiden för den skadegörande handlingen.¹¹⁵ Fordringen preskriberas alltså tio år efter denna tidpunkt. I praktiken kan detta innebära att en skadeståndsfordran preskriberas innan någon egentlig skada faktiskt inträffat.¹¹⁶ Detta motiveras av att ingen ska behöva räkna med att bli skadeståndsskyldig för en mer än tio år gammal handling. Avseende produktansvar och därigenom skadeståndsfordran skulle detta däremot inte kunna ske. Där måste den skadelidande vara medveten om fordringen för att preskriptionstiden skall börja löpa.¹¹⁷

3.3.1 Det allmännas ansvar

Produktansvaret för det allmänna, eller staten, behandlas inte alls eller väldigt sparsamt i litteraturen. Av det som ändå sägs kan staten endast hållas ansvarig i en specifik situation. Det är när *försummelse i den offentliga kontrollen* av en produkt kan anses föreligga.¹¹⁸ Detta framgår inte direkt av någon produktansvarslagstiftning. Dock framgår det av den allmänna bestämmelsen i SkL, 3:2, som säger att stat eller kommun skall ersätta skada till följd av "fel eller försummelse vid myndighetsutövning". Bengtsson & Ullman menar att det antagligen bara är vid allvarlig sådan försummelse som detta kan aktualiseras. De går även så långt och menar att det även vid visad försummelse på myndighetens sida torde vara tillverkaren som får stå för skadeståndet.¹¹⁹ Tanken bakom detta är att det i första hand är det kontrollerade företaget som ska stå för att deras produkter är säkra för dess användare. Att det skulle förhålla sig på detta till synes orättvisa sätt bekräftas ytterligare i Dufwas verk "Flera Skadeståndsskyldiga", 1993. Tillverkaren undgår inte sitt culpaansvar även om en myndighet kontrollerat och godkänt produkten. Denne har enligt Dufwa helt enkelt att räkna med att misstag kan begås vid en myndighetskontroll och det är inte att se som någon ansvarsfrihetsgrund för den primärt ansvarige.¹²⁰ Vidare menar Dufwa att detta är att se som en huvudprincip inom svensk skadeståndsrätt, men säger

¹¹⁵ Hellner & Johansson s 441

¹¹⁶ Hellner & Johansson s 441

¹¹⁷ Jmf ovan 2.3.

¹¹⁸ Bengtsson & Ullman s 29

¹¹⁹ Bengtsson & Ullman s 29

¹²⁰ Dufwa, *Flera skadeståndsskyldiga*, 1993, band II, s 873

samtidigt att den inte ska anses etsad i sten. Speciella fall kan påverkas av att en skadebringande produkt blivit kontrollerad och godkänd av myndighet.¹²¹ En sådan princip torde således också innebära att någon regressrätt inte heller föreligger för en tillverkare gentemot den kontrollerande myndigheten och i förlängningen mot staten. Dock finns ett uppmärksammat rättsfall där det allmänna (Stockholms Stad) funnits strikt skadeståndsskyldigt enligt PAL, NJA 1989 s 389, som för den nyfikne kan vara av intresse att studera. Fallet rör en lärarinna som blev allvarligt sjuk, efter att ha ätit salmonellainfekterade såser i skolans matbetspisning. Den grund på vilken HD biföll hennes talan var att hon hävdade stadens strikta ansvar för den skadebringande maten. Det konstateras att det allmänna endast kan hållas ansvariga enligt 3:2 SkL. men i bedömningen menade HD att kommunen i detta fall i egen regi bedriver tillagning av skolmaten och är således att se som tillverkare. Utredningen visade att såserna de facto innehöll smitta vid tillagningstillfället, men dess ursprung gick inte att spåra.¹²² Då Stockholms Stad inte kunde visa på att smittan hade något annat ursprung än hos deras tillverkning, fanns det allmänna här strikt ansvarig för personskadan som uppstått helt enligt reglerna i PAL. Det avgörande i målet för att i viss mån frångå reglerna om det allmännas ansvar, torde ha varit att Stockholms Stad faktiskt i eget bolag bedrev tillagningen av maten och kunde inte visa på någon mer adekvat ansvarig, som t.ex. någon råvarudistributör, odlare eller liknande. Något mer tas av utrymmesskäl här inte upp rörande det allmännas ansvar, men det är helt klart ett område värt att studera vidare i något annat sammanhang.¹²³

3.4. Produktsäkerhetslagen

En viktig lagstiftning att också ha i åtanke är *produktsäkerhetslagen* (SFS 1988:1604), enligt vilken myndigheterna kan kontrollera och ingripa mot näringsidkare vars produkter inte uppfyller säkerhetskraven som vi inledningsvis berört. Myndigheterna kan enligt denna lag belägga tillverkaren av en produkt eller tjänst som tillhandahållits av i näringsverksamhet och som ”innebär särskilt risk på person eller egendom” med olika sanktioner. Dessa är; säljförbud, ålägga tillverkaren att informera om produktens farliga egenskaper eller återkalla redan sålda produkter och förbjuda export, 5-10 §§.¹²⁴ Med hjälp av denna lag vill myndigheter alltså försöka åstadkomma rättelse avseende produkter och i viss mån tjänster som redan nått marknaden, men som funnits hava farliga egenskaper och inte uppnå krav som ställts.

I likhet med PAL har denna lag till syfte ”att motverka att varor och tjänster orsakar skada på person eller egendom”, 1 § 1st. Formuleringen antyder att det även här handlar om följdskador och att skador på själva produkten inte omfattas (med tanke på lagens användningsområde, förefaller det också mest naturligt). I övrigt definieras inte skadebegreppet eller ansvarsgrunden ytterligare, vilket kan innebära ett större

¹²¹ Se bl.a. NJA 1991 s 138

¹²² NJA 1989:66 s 395

¹²³ Se vidare Dufwa, *Högsta domstolen och lagstiftaren i kamp om produktansvaret*, JT, 1989/90, årg 1, nr 2-3.

¹²⁴ Forssén s 11 och Blomstrand m.fl. s 12

tillämpningsområde för denna lag i förhållande till PAL:s som begränsas å sin sida genom ansvarsgrundens definition som "säkerhetsbrist". En förutsättning för lagens tillämpning är enligt dess 1 § att produkten eller tjänsten "i inte obetydlig omfattning" nyttjas eller kommer att nyttjas av konsumenter för enskilt bruk.¹²⁵ Vidare skall varan eller tjänsten ha tillhandahållits i näringsverksamhet. Denna lag kan således likt PAL antas ha ett stort konsumentskyddande syfte. Lagen föreskriver vidare att konsumentverket är tillsynsmyndighet om inte speciallagstiftning föreskriver annat, 4 § 1st. Nya direktiv från 1992 har gjort att produktsäkerhetslagen står inför viss förändring och utveckling.¹²⁶ Även annan nationell lagstiftning på produktansvarsområdet påverkas i stor utsträckning av det harmoniserande lagarbetet inom EU.¹²⁷

¹²⁵ Blomstrand m.fl. s 12

¹²⁶ Se vidare prop. 2000/01:135 s 51

¹²⁷ Jmf Blomstrand m.fl. s 9ff och s 15ff

4. Katalogisering av regler avseende produktansvar

I detta kapitel kommer regelverket att konkretiseras och sammanställas utifrån det anförda i detta arbete. Den uppmärksamme läsaren kommer därför att känna igen en del av det som anförts från tidigare kapitel, men syftet är att ytterligare precisera och belysa en sammantagen ansvarsbild för de vanligaste ansvarssubjekten (tillverkare, importör, säljare m.fl.) gentemot olika kategorier av skadelidande (konsument och annan näringsidkare). Eftersom rättsläget inte undergått några drastiska förändringar i och med lagstiftningen, kan delar av det följande upplevas som repetition. Jag vill också erinra läsaren om produktansvarsregleringens utomobligatoriska karaktär, vilket ger att partsförhållandet är oväsentligt i relation till ansvarsbilden.

Utifrån de olika ansvarssubjektens synpunkt kommer jag att visa vilket ansvar denne har mot dels en konsument och dels en annan näringsidkare, vilka scenarier som är tänkbara och därmed vilka olika lagar som kan bli aktuella (ansvarssubjekten antas här vara näringsidkare). Vidare kommer ytterligare praxis att behandlas i syfte att förmedla helhetsbild av rättsläget. Slutligen kommer detta kapitel att utgöra grunden för den efterkommande analysen.

4.1. Näringsidkarens ansvar mot konsument och annan näringsidkare

4.1.1. Tillverkarens ansvar

Tillverkaren hör till, som tidigare framgått, de primärt ansvariga enligt 6 § 1p PAL. Utgångspunkten vid produktansvarsbedömningar är vidare den att tillverkaren ska stå för säkerheten i sin produkt. Skadeståndsansvaret bör enligt lagmotiven åligga den som har störst möjlighet att påverka risken för skada i produkten, nämligen tillverkaren.¹²⁸ Med tillverkare och dennes ansvar likställs också odlare och uppfödare av olika slag, jägare och fiskare och deras ansvar. Att märka här är att tillverkaren av en slutprodukt ansvarar för säkerhetsbrister i alla dess komponenter, medan tillverkare av en komponent eller delprodukt i densamma, endast ansvarar i den mån dennes delprodukt brister i säkerheten.¹²⁹

I förhållande till en skadelidande konsument är ansvaret enligt nämnda § strikt för såväl person- som sakskada. Tillverkaren kan bara undgå ansvar genom att visa på, eller göra någon av förutsättningarna i 8 § 1p-4p sannolik. Kanske har han inte satt produkten i omlopp i näringsverksamhet eller så fanns inte säkerhetsbristen när produkten lämnade tillverkaren. Vidare kan det förhålla sig så att den farliga egenskapen uppstått som följd av att tillverkaren ålagts att tillverka den på visst sätt. Slutligen undgår han också ansvar om det visas föreligga ett utvecklingsfel utanför tillverkarens kontroll, samt systemfel.

¹²⁸ Prop. 1990/91:197 s 19

¹²⁹ Jmf. Hellner & Johansson s 317 och PAL 2 § 2st

En konsument har vidare möjlighet att grunda sitt anspråk enligt de allmänna skadeståndsreglerna istället och då enligt culparegeln i 2:1 SkL. Kravet på att skadan skall ha uppkommit som följd av en säkerhetsbrist bortfaller då men konsumenten måste istället visa att tillverkaren varit culpös. KKöpl är här inte tillämplig, förutsatt att tillverkaren inte samtidigt är säljare av produkten. Konsumenten kan endast åberopa de köprättsliga reglerna mot en säljare till vilken denne har ett inomobligatoriskt förhållande.

Är skadelidande däremot en annan näringsidkare ter det sig lite annorlunda. PAL blir endast tillämplig om skadan som uppkommit är en personskada och tillverkaren tillskrivs då samma strikta ansvar som mot konsument. En sakskada ersätts inte enligt PAL då skadelidande är näringsidkare och den skadade egendomen är avsedd för dennes verksamhet, 1 § 1 och 2st PAL. Istället tillämpas här de allmänna skadeståndsreglerna (culporegeln, 2:1). Sakskadorna ersätts däremot enligt PAL om egendomen i huvudsak används av honom privat. Även näringsidkaren har den möjligheten att grunda sitt anspråk på reglerna i SkL, men att välja ett sådant alternativ torde bara bli aktuellt avseende sakskadorna.

Tillverkaransvar enligt ovan gäller också de föregivna tillverkarna, 6 § 4p PAL, när någon egentlig eller ursprunglig tillverkare ej står att finna (jmf ovan 2.5.1.).

I NJA 1986:712 blir tillverkaren av en överlastindikator skadeståndsskyldig när ett fel i denna lett till att den kran, i vilken den monterats, vält och orsakat sakskada dels på annan egendom och dels på den sammansatta egna produkten (kranen). Tillverkaren hade i det här fallet själv tillverkat och marknadsfört indikatorn samt under egen firma och med egen personal inmonterat densamma i bl.a. nämnda hamnkran, samt gjort erforderliga inställningar. Hamnbolaget reste således talan mot indikatorns tillverkare, vilken inte var densamme som kranens sluttillverkare och leverantör. Bolaget hävdade att tillverkaren varit oaktsam vid tillverkningen och inmonteringen och menade att den metallbit som orsakat felet i indikatorn hade upptäckts om tillverkaren genomfört erforderlig kontroll av produkten.

Tillverkaren invände och menade att deras underleverantör i sin tur orsakat felet, då felet satt i en omkopplare som denne tillverkat. HovR uttryckte dock att omkopplaren var inmonterad som ”en väsentlig del i en (...) säkerhetsutrustning.” Det hade, fortsatte HovR, varit lätt att kontrollera att denna komponent inte var behäftad med fel.¹³⁰

¹³⁰ HD 1986 s 712, s 719

HD menade att kranolyckan orsakats av felet i överlastindikatorn och att detta fel måste ha funnits i produkten redan vid leverans och inmontering i kranen. Vidare håller HD med HovR:s bedömning om att detta skulle ha upptäckts om tillverkaren inte brutit i sin kontroll vid framställningen. Detta hade enligt HD medfört ”betydande risk för både personskada och omfattande sakskada” (orsakssamband). Således fick tillverkaren anses ansvarig för försummelse vid kontroll av sin produkts funktion, oavsett underleverantörs eventuella ansvar. Att ett sådant ansvar inte fanns konkretiserat i lag vid tiden för detta utslag såg HD som ovidkommande i fråga om produktansvar av detta slag. Tillverkaren blev således ersättningsskyldig p.g.a. försummelse vid tillverkningen.

Vid tiden för detta avgörande gällde culpapregeln som grund för skadeståndsbedömningen. Hade målet avgjorts med nu gällande produktansvarslag torde inga större skillnader ha förekommit. Fallet gäller ersättning för en sakskada på egendom i huvudsak använd i näringsverksamhet och parterna är båda näringsidkare vilket gör att PAL inte ens hade varit tillämplig i detta fall, 1 § 2 st. PAL. Förhållandet mellan parterna är vidare utomobligatoriskt eftersom det finns en sluttillverkare och leverantör emellan. Då hade heller inte köprättsliga regler kunnat åberopas. Kvar står då att tillämpa de allmänna skadeståndsreglerna i SkL vilket här ger ett cirkelresonemang, eftersom huvudregeln här också innebär culpa som ansvarsgrund, 2:1 SkL. Det anförda torde således innebära att tillverkaren även idag blivit ansvarig jämlikt detta.

4.1.2. Importörens ansvar

Importören tillhör också de primärt ansvariga enligt 6 § 2p och 3p PAL. Eftersom det ofta kan innebära stora svårigheter att få tag i en importerad produkts ursprungliga tillverkare, likställs importörens ansvar med en tillverkares. Därför gäller samma regler som för tillverkaren gentemot en konsument respektive en annan näringsidkare. En viktig skillnad finns dock och det är att syftet med importen måste ha varit att sätta produkten i omlopp i landet, 6 § 2p. Import för den egna verksamheten innebär inte att ansvar enligt PAL tillskrivs importören.

Importörers ansvar är dock till viss del inskränkt i förhållande till tillverkarens. Ansvaret omfattar denne endast om syftet med importen har varit att sätta produkten i omlopp i landet och således inte om den är intagen för användande i egen verksamhet.¹³¹ Import från en EG-stat till en annan EG-stat omfattas vidare inte av produktansvaret.¹³² Lagstiftaren har menat att för att den skadelidande ska få en möjlighet till upprättelse, måste denne ha någon att rikta anspråk mot, vilket kan vara svårt beroende på var den importerade produkten är tillverkad. Därför har även importörer innefattats i det primära ansvaret.

¹³¹ Bengtsson & Ullman s 27

¹³² För utförligare framställning av importörsansvaret och dess undantag hänvisas till PAL 6 § 3st och Bengtsson & Ullman s 27f

Ett praktiskt och i doktrinen vanligt förekommande exempel på importörens ansvar är "hårcurlerfallet", NJA 1977 s 538. Den presumtivt ansvarige tillverkaren var i detta fall ett danskt företag från vilket en hårcurlerapparat importerats till Sverige för omsättning på den svenska varumarknaden. I målet var ostridigt att skada uppkommit till följd av att apparatens termostat slutat fungera, vilket lett till att en hårcurler innehållande het vaxmassa exploderat i ansiktet på tredje man och orsakat personskada. Vidare hade konstruktionsfel i termostaten gjorts gällande i målet som den främsta skadeorsaken. HD menade att apparaten därmed varit "behäftad med påtagliga brister ur säkerhetssynpunkt", när redan normal användning medförde "en inte obetydlig risk" för just en sådan olycka. HD ansåg vidare det inte vara försvarligt att en produkt med sådana brister tillverkades och fördes ut på marknaden och menade att tillverkaren i detta fall enligt svensk rätt därmed ådrar sig ansvar för skadan.¹³³

Eftersom produkten i det här fallet främst var avsedd för privat bruk, ansåg HD slutligen att det var adekvat att tillräkna en importör av sådan produkt samma ansvar som en tillverkare. En sådan bedömning ansågs också ligga i linje med den tidens utveckling på konsumentskyddets och skadeståndsrättens område. Importören ansågs således ersättningsskyldig för skadan oavsett försummelse att kontrollera varan, alltså strikt ansvarig. Vidare visar detta rättsfall på reglernas utomobligatoriska karaktär, eftersom den skadelidande i fallet var tredje man.

Sedan detta måls avgörande och tillkomsten av PAL har importörens ansvar inskränkts i inte obetydlig grad. Import inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) medför inte något produktansvar jämlikt tillverkarens, utan där får den skadelidande vända sig direkt till tillverkaren om denne står att finna. Endast import till detta område kan medföra nämnda ansvar för importören, 6 § 1st 2p PAL. Ytterligare inskränkningar återfinns i 6 § 3p. Eftersom Danmark numer ingår i EES hade således importören vid ett avgörande idag haft stor möjlighet att undgå ansvar i det anförda fallet.

4.1.3. Säljares ansvar

Både tillverkaren och importören kan som sagt tillika vara säljare av en skadebringande produkt. Här nedan menas dock med säljare någon som handhar produkten i senare led och någon primärt ansvarig tillverkare/importör står inte att finna (anonym produkt). Att ha i åtanke här är de möjligheter som säljaren har att undgå ansvar enligt punkterna i 8 § PAL, som redogjorts för ovan. Dessa upptas inte i den följande konkretiseringen av säljarens ansvar.

En återförsäljare till en tillverkare eller importör kan hållas ansvarig enligt det sekundära ansvaret i 7 § PAL gentemot en skadelidande som förvärvat produkten, eventuellt tillsammans med övriga som varit med och tillhandahållit produkten (se vidare nedan 4.1.5.). Ansvaret omfattar då såväl person- som sakskada i förhållande till en konsument. Konsumenten har här, till skillnad från näringsidkaren, valmöjligheten att rikta anspråk mot säljaren enligt KköpL:s 30 och 31 §§ istället. Huruvida detta är mer eller mindre

¹³³ NJA 1977 s 538, s 545

fördelaktigt kan diskuteras från fall till fall, men skillnaden är att säljaren då inte kan undgå ansvar genom att visa på exempelvis en tillverkares mera adekvata ansvar i tidigare led enligt 8 § PAL, eftersom de reglerna är inomobligatoriska. Konsumenten måste också visa att säljaren varit culpös (brustit i sitt kontrollansvar), vilket vanligen torde vara besvärligare än att visa på en säkerhetsbrist för vilken säljaren skulle svara strikt. Vidare får konsumenten som huvudregel inte åberopa de köprättsliga reglerna mot tidigare säljled, men har säljaren sedan skadan uppkommit t.ex. hamnat på obestånd, eller upphört med sin verksamhet, ges konsumenten möjlighet att enligt 46 § KköpL. rikta anspråk mot tidigare säljled, tillverkaren eller importören.¹³⁴

Ansvar i förhållande till en näringsidkare, täcker endast personskador strikt enligt PAL. För andra skador blir näringsidkaren tvungen att åberopa culparegeln i 2:1 SkL. En konsument kan, som tidigare påpekats, alltid åberopa denna regel.

Mot en näringsidkare kan partsförhållandet till viss del spela roll, trots huvudregeln. I ett avtalsförhållande ansvarar säljaren i första hand för culpa (SkL.) och garanti (KöpL. och KköpL.), när det gäller sakskador.¹³⁵ Ersättning för produktskada kan som tidigare sagts inte erhållas enligt reglerna i KöpL., den är inte tillämplig, 67 §.¹³⁶ Dock kan ett strängare ansvar för produktskador förekomma i avtalet mellan parterna, men villkor som inskränker ansvaret enligt PAL är icke giltiga, 5 § PAL. Här avses att varan besitter en farlig egenskap som normalt inte skall finnas. Köparen (näringsidkaren) kan då åberopa fel i varan och därigenom yrka på skadestånd enligt 2:1 SkL. Faller säkerhetsbristen under en garanti lämnad av säljaren svarar denne då alltid strikt för denna enligt KöpL:s 40 § 3st. Säljaren kan på detta vis vara antingen primärt eller sekundärt ansvarig. Är han tillika tillverkare eller importör av produkten han sålt, inträder det primära ansvaret för honom, se ovan om tillverkares/importörs ansvar. Förutsättningen är dock att reglerna i PAL åberopas.

Ett exempel på en säljares ansvar kan ges genom NJA 1985 s 641, som handlar om uppkommen sakskada på en bil efter att dess ägare tankat och kört bilen med förorenad bensin. Talan väcktes av konsument mot den bensinstation (bolaget) där denne tankat. Käranden grundade i detta fall sin talan i första hand på påföljdsreglerna i 43 § 2st 1905-års KöpL. om säljarens skadeståndsansvar vid fel i gods enligt leveransavtal,¹³⁷ men på denna grund kunde inget bifall vinnas då, som vi tidigare nämnt, köplagstiftningen inte är tillämplig när saken gäller skada uppkommen på annat än den sålda varan, vilket också påpekas av HD.¹³⁸ Den andra grunden var att bolaget genom att märka den pump ur vilken käranden tankat med "Premium", fick anses ha utfäst att icke oljeblandad 97-98-oktanig bensin funnits i pumpen och att de därigenom garanterat den fri från skadebringande egenskaper.

¹³⁴ Fler rekvisit än här återgivna finns i 46 § KköpL.

¹³⁵ Hellner & Johansson s 323

¹³⁶ Identitetsfall undantaget, se ovan 3.1.

¹³⁷ Bestämmelsen och dess innebörd kan liknas vid den nya KöpL:s 34 §

¹³⁸ NJA 1985 s 641, s 644

Ersättningsansvar för sådan underförstådd garanti fann HD stöd för i dels doktrin och dels viss praxis.¹³⁹ Vid sin bedömning huruvida föreliggande fall kunde relateras till ett sådant resonemang och således grunda skadeståndsansvar för bolaget, konstaterade HD att det är praktiskt omöjligt för en konsument att kontrollera den bensin denne köper. Säljarens upplysningar i form av skyltar och benämningar blir det som köparen får förlita sig till. Detta innebär enligt HD att säljaren får ta ansvar för att dennes upplysningar är riktiga, särskilt i ett förhållande mellan en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet och en konsument. Även i detta fall påpekar HD att detta synsätt stämmer väl överens med den tidens utveckling på konsumentskyddsområdet. HD ansåg också att bolaget kunde hållas ansvarig trots att säkerhetsbristen (den förorenade bensinen) mest troligt inte hade uppkommit hos honom, utan snarare hos någon av dennes leverantörer. En konsuments möjligheter att utreda exakt vem detta skulle vara är små och lika liten är chansen till en lyckad ersättningstalan mot denne, eftersom regler om strikt produktansvar saknades vid tiden för avgörandet. En detaljist motsvarande bolaget i detta fall, har större möjligheter att lyckas med en sådan utredning och talan. Får bolaget ersätta konsumentens skada i föreliggande fall, drabbas det av en ren förmögenhetsskada. En sådan skada omfattas däremot av 43 § 1905-års KöpL. och bolaget kan få åter vad det utgivit från sin leverantör. Ansvariet kan enligt detta uttalande således föras bakåt i distributionsledet på inomobligatoriska grunder, till den som får anses mest ansvarig. Därför finner HD det riktigt att här bifalla kärandens talan på den grunden att bolaget får anses ha utgivit en underförstådd garanti avseende produktens egenskaper.

Ett garantiresonemang som HD förde i exemplet ovan visade sig inte vara tillämpligt två år tidigare i NJA 1983 s 118, där käranden stod i ett utomobligatoriskt förhållande till leverantören (säljaren) av produkten. I målet hade en lantmannaförening sålt foder till en travtränare som omhändertagit travhäst för annan. Hästen hade som följd av förtäring av det försålda fodret insjuknat och ägaren tvingades avliva densamma. Ägaren till hästen reste således skadeståndstalan mot föreningen. Juridiskt sett definieras som bekant skador på djur som sakskada. Talan grundade sig dels på att föreningen får anses utfäst att fodret skulle vara tjänligt, eftersom de enligt bestämmelser om handel med spannmål varit skyldiga att leverera ”god och sund vara”.¹⁴⁰ HD menade att något kontraktsförhållande inte förelåg mellan parterna och att något egentligt utfästelseansvar således inte kunde komma i fråga, eftersom den åberopade köprättsliga regeln i 43 § gamla KöpL. då inte blir tillämplig. Kvar var då att ta ställning till huruvida grunden om strikt produktansvar kunde åberopas. HD uttrycker att några sådana bestämmelser formellt inte finns i svensk rätt och att en produktansvarstalan inte kan göras i föreliggande fall. Den aktuella frågan här var således förhållandet mellan parterna. Något kontraktsförhållande var det inte, men var käranden att se som konsument eller näringsidkare i egenskap av travhästägare? HD ansåg att omständigheterna var sådana att ägarskapet inte kunde ses som ren hobbyverksamhet, då hästen varit mycket framgångsrik i tävlandet och hade en ljus och för ägaren lukrativ framtid som travhäst. Således såg HD ett förhållande mellan näringsidkare och menade, med hänvisning till ett näraliggande avgörande i NJA 1982 s 380, som även det avsåg foderleverans mellan näringsidkare, att en sakskada i ett sådant

¹³⁹ A. a

¹⁴⁰ År 1931 utfärdade allmänna bestämmelser om handel med spannmål

förhållande inte faller under produktansvaret.¹⁴¹ Ingen av kändens grunder kunde alltså leda till bifall i sin talan enligt HD.

Avseende säljarens ansvar, men också produktansvar i övrigt finns inte så mycket praxis att tillgå i skrivande stund, dessutom är de flesta avgöranden från tiden före PAL. De anförda fallen ovan visar dock hur säljarens ansvar tidigare har sett ut och i viss mån även hur det nu ser ut i två olika situationer. I det första fallet, NJA 1985 s 641, blir säljaren skadeståndsskyldig och ansvarig för skadan dennes produkt orsakat på egendom tillhörande en konsument. Grunden för detta är ett garantiresonemang som HD och underrätterna för och det menas att säljaren genom att märka produkten avgivit en ”tyst garanti” för dess egenskaper. Detta får vi anledning att återkomma till under nästa rubrik. En annan anledning som HD berör är det faktum att en konsument i praktiken inte har möjlighet att kontrollera vilken typ av bensin som finns i tankarna på en bensinstation. Lika små är möjligheterna att utreda och hitta var i distributionskedjan felet uppstått och vem som är ansvarig för det. I konsumentskyddshänseende blir då säljaren ansvarig gentemot konsumenten. Hade PAL funnits vid tiden för detta avgörande hade den definitivt varit tillämplig i detta fall, eftersom den föreskriver ersättning för skada på konsumentegendom. Med tanke på dess konsumentskyddande syfte hade utgången vidare sannolikt blivit detsamma.

Det bör här påpekas att de anförda fallen har ytterst lite med varandra att göra. Förhållandena är inte helt jämförbara och syftet med det andra fallets medtagande här, (NJA 1983 s 118), är främst för att belysa och exemplifiera det följande: Reglerna om produktansvar har som sagts alltid ansetts vara utomobligatoriska. Kändens försökte här åberopa en liknande sådan tyst garanti som i NJA 1985 s 641, men utan att lyckas. I den frågan spelade förhållandet mellan parterna roll, men endast för den köprättsliga bedömningen. Det faktum att det var ett utomobligatoriskt sådant, avgjorde för HD att något garantiresonemang inte kunde åberopas. Avgörande var vidare gränsdragningen mellan konsument och näringsidkare för den produktansvarsrättsliga bedömningen. Kändens kunde inte erhålla skadestånd då HD bedömde denne som näringsidkare i denna situation. Även här följer alltså praxis PAL:s mönster och vid ett avgörande idag hade tillämpningen av PAL återigen haft föga inverkan på utgången i målet, förutsatt att HD fortfarande bedömt hästägaren som näringsidkare. Reglerna i PAL vore inte ens tillämpliga och hästägaren hade idag och dessutom med bättre möjligheter till vinst i målet, endast haft de allmänna skadestandsreglerna att åberopa p.g.a. det utomobligatoriska förhållandet.

¹⁴¹ HovR:s bedömning av detta var dock den motsatta och kändens vann därav bifall

4.1.3.4. Den tysta utfästelsen enligt Ramberg

Med anledning av de ovan anförda rättsfallen, bör här beröras detta rättsliga fenomen som ständigt är föremål för diskussion i de juridiska kretsarna, *den tysta utfästelsen*.

Svensk rätt innehåller idag inte någon fast utgångspunkt för vad en klar och tydlig garanti eller utfästelse skall innehålla för att innebära viss rättsverkan.¹⁴² Det här har vållat domstolar och lagstiftare huvudbry under flera år. Jan Ramberg diskuterar problematiken i en artikel i JT, ”Mysteriet med den tysta utfästelsen” och pekar särskilt på detta i situationer inom skadestånds- och köprätten, när fel eller förlust i en vara leder eller inte leder till skadeståndsansvar för den som tillhandahållit varan. Numer får det i praxis anses avgjort att en tyst utfästelse leder till skadeståndsansvar (NJA 2001 s 309), åtminstone när defekten innebär direkta avsteg från vad som förutsatts mellan parterna.¹⁴³ Företeelsen är ändock som sagt diskutabel och därför kommer det här nedan att redogöras för de olika åsikterna.

De ovan anförda rättsfallen, NJA 1985 s 641 och NJA 1983 s 118, innehåller resonemang från kärandens sida om att svaranden skall anses ansvarig för produktskada och är exempel på när denne kan ha lämnat underförstådd utfästelse om produktens egenskaper. Nedan kommer ytterligare ett rättsfall som visar på detta att behandlas.

Som bekant reglerar PAL ersättning för produktskada på person och konsuments egendom oberoende av parternas inbördes förhållande. Lika bekant är det att de köprättsliga skadeståndsreglerna inte omfattar skador på annat än den sålda varan¹⁴⁴. Problemet som uppstår då är hur en ersättningsfråga skall lösas i ett inomobligatoriskt förhållande mellan två näringsidkare vid uppkommen sakskada för ena parten. Frågan blir alltså om en säljares eventuella utfästelse kan åsidosätta KöpL:s 67 § och göra köprättsliga skadeståndsregler tillämpliga även på produktskador. I NJA 2001 s 309 kommer just denna fråga upp för bedömning beträffande skadeståndsansvarets omfattning. De allmänna reglerna om avtalsfrihet mellan en köpare och en säljare (3§ KöpL.) gör att ett produktansvar i köprättslig mening kan åtas av en säljare. Ett sådant åtagande kan framgå på olika sätt i det enskilda fallet och behöver nödvändigtvis inte uttryckligen framgå av avtalet.¹⁴⁵ Således avses med utfästelse i frågeställningen ovan, en sådan tyst utfästelse som kan tänkas framgått av förhållanden i det särskilda fallet. I en sådan situation kan alltså avtalet utgöra en form av garanti för att den köpta produkten kan användas av köparen på avsett vis utan att den medför skada på något sätt. Skadas annat än den sålda varan (produktskada) är det med ett sådant avtal ändå oundvikligt att ta hänsyn till den ”särskilda utfästelse”, varom det stadgas i 40 § 3 st KöpL. för att kunna hävda att säljaren åtagit sig skadeståndsansvar även för en sådan skada.¹⁴⁶ Således måste

¹⁴² Ramberg, *Mysteriet med den tysta utfästelsen*, JT 2001/02, årg. 13, nr 2 s 405

¹⁴³ Se vidare NJA 2001 s 309 och Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, SvJt 2004 s 839f

¹⁴⁴ 67 § 1 st KöpL.

¹⁴⁵ Ramberg JT 2001/02, nr2 s 406

¹⁴⁶ Ramberg JT 2001/02, nr2 s 406

något ytterligare tillkomma vid avtalstillfället, förutom vad köparen med fog kunnat förvänta sig, för att ersättning skall kunna utgå för skador som KöpL. undantagit i 67 §.

Det anförda leder till att utgångspunkten vid en bedömning av om det föreligger utfästelse eller inte, får bli på allmänna principer om avtalstolkning. En tolkning av detta slag rör dock varken felansvaret eller själva skadeståndsansvaret, utan snarare en utökning av dess omfattning.¹⁴⁷ Granskningen av vad som överenskommits måste alltså visa på incitament för att säljaren gått med på att åta sig fullt köprättsligt ansvar även för skador på annat än den sålda varan.

I NJA 2001 s 309 hade en oljeleverantör (Metab) levererat smörjolja till ett tågåkeri. Metab fick i sin tur oljan levererad till sig från oljebolaget Castrol. Metad hade vid kontakterna mellan parterna framhållit att oljan var avsedd för dieselmotorer med silverlegerade lager och att den således inte fick innehålla zink. Vidare specificerade Metab sin beställning till att det som beställdes skulle motsvara en av oljebolaget BP saluförd olja med beteckningen ICRG 40. Trots detta levererades olja innehållande zink till tågåkeriet. Zinken slet bort de försilvrade lagren i tre motorer i vilka den använts, vilket ledde till omfattande skador. Domstolarna är överens om att något fel eller försummelse på Metabs sida inte kunde styrkas, utan felleveransen berodde sannolikt på att Castrol i första ledet valt fel olja. Säljarens ansvar härrör sig som regel endast till försummelse i det egna ledet och säljaren bär således inte ansvar för sin underleverantörs eventuella försummelse. Undantaget är dock det tidigare anförda rättsfallet NJA 1986 s 712 om hamnkranen. Där var det dock fråga om en brist ur säkerhetssynpunkt (jmf farlig- eller skadebringande egenskap)

HD fastställer inledningsvis i sin dom att det är fråga om dels fel i den levererade varan och dels om ersättning för en produktskada. Därefter hänvisar HD till praxis före 1990 års KöpL. och rättsfall som behandlar tysta garantier för att varan inte skall ha skadebringande egenskaper.¹⁴⁸ Vidare påpekas att PAL inte kan tillämpas i föreliggande fall p.g.a. parternas ställning som näringsidkare och redogör för skälen till detta. Leverantören kan därav så långt i detta fall inte hållas strikt ansvarig för produktskador. För skadeståndsansvar i utomobligatoriska förhållanden krävs i regel försummelse på säljarens sida, vilket inte kunnat visas i föreliggande fall. Ett strikt ansvar är dock därmed inte uteslutet för sådana skador i förhållande mellan näringsidkare menar HD vidare. Åtminstone inte om det särskilt har utfästs att varan är fri från skadebringande egenskaper, ett undantag som uttrycks i 40 § 3st KöpL. Under dessa förutsättningar kan alltså enligt HD produktansvar komma i fråga mellan näringsidkare trots formuleringen i 67 § 1st KöpL.

¹⁴⁷ Ramberg JT 2001/02, nr2 s 406

¹⁴⁸ Bl.a. NJA 1945 s 676, NJA 1968 s 285 och NJA 1985 s 641

Slutligen menar HD att utredningen pekar på att just sådana förutsättningar förelåg i fallet. Det måste ha stått klart för Metab att tågåkeriet ville ha zinkfri olja eftersom zinktillsats annars skulle skada motorerna allvarligt. Därmed måste Metad ha förstått att de åtagit sig att leverera olja enligt denna specifikation och ”får anses ha lämnat en underförstådd garanti vad avser den levererade oljan”.¹⁴⁹ De hade därigenom vidare även ådragit sig ett ansvar för den skada som kunde uppstå i händelse av att felaktig olja levererades. Den uppkomna skadan skulle därför ersättas av Metab.

Ramberg menar i sin analys av den anförda domen att HD genom sitt sätt att resonera visar klart att ansvar för skada på annat än den sålda varan inte uppkommer, om det inte finns särskilda moment utöver köparens specifikation av vilka särskilda egenskaper varan får eller inte får ha. I föreliggande fall tog HD hänsyn till bl.a. initiala samtal mellan parterna som föregått affärsuppgörelsen och vad som framkommit där, tidigare uppgörelser, parternas kunskaper och expertis på området, parternas uppfattning vid avtalslutet. Avvikelser från detta innebär enligt Ramberg ansvar för köprättsligt fel, men sträcker sig inte längre än till undantaget i 67 § KöpL. (”skada på annat än den sålda varan”). För detta krävs att säljaren uttryckligen tar på sig sådant ansvar i avtalet mellan parterna, eller på annat sätt (såsom här) gör det klart att ansvaret skall täcka även skador på annat än den sålda varan, något som kan jämföras med ”särskild utfästelse” i 40 § 3st KöpL.¹⁵⁰

Osäkerheten i vad som egentligen ska definieras som ”särskild utfästelse” i förhållande till en vanlig utfästelse är att betrakta som ett rättsligt gissel och Ramberg anser det inte vara mycket klarare efter detta avgörande.¹⁵¹ I NJA 2001 s 309 räckte det med att parterna inför affären närmast diskuterat egenskaperna i varan för att åsidosätta regeln i 67 §, men detta får anses vara ett relativt svagt argument för att säljaren ska ha åtagit sig ett ansvar med större omfattning än det som stadgas i KöpL. i övrigt.¹⁵² Det framgår dessvärre heller inte av domen om ansvaret är köprättsligt eller utomobligatoriskt. Ramberg ställer sig synnerligen kritisk till att använda sig av fiktiva garantier för att åstadkomma rättsverkningar och efterlyser en rättsgrund, om domstolen finner att köparen bör hållas skadelös. Vidare menar han att HD nu använde sig av den tysta garantin för att köparen skulle undgå den olyckliga konsekvens som följer genom PAL:s undantag av sakskador i näringsverksamhet i förening med undantaget i 67 § 1st KöpL. Ska samma metod användas när parterna i ljuset av avtalsfriheten kommit fram till samma eller liknande formulering i avtalet som i 67§, är en i raden av frågor som detta avgörande väcker.

¹⁴⁹ NJA 2001 s 309 s 319

¹⁵⁰ Ramberg, *Mysteriet med den tysta utfästelsen*, Juridisk Tidskrift, 2001/02, nr 2 s 408

¹⁵¹ Jmf Ramberg s 408f

¹⁵² Jmf Ramberg s 409

Den här negativa inställningen till tysta eller fiktiva utfästelser är dock inte allenarådande på det juridiska området. Bertil Bengtsson¹⁵³ har berört frågan i "Rättsfall att minnas", 1997, där han kommenterar "Dillodlarfallet", NJA 1968 s 285 (se ovan 2.3.1.). Eftersom inget vållande kunde styrkas i fallet, blev det här fråga om ansvar oberoende av vållande på grund av en underförstådd garanti. Med hänsyn till föreningens yrkesmässiga rådgivning och utförande på området, ansåg HD att avtalet mellan parterna därigenom innehöll en underförstådd garanti att medlet som användes på deras inrådan, inte skulle skada dillen. Därmed slogs det för första gången fast att strikt produktansvar kan grundas på ett avtals innehåll, ett exempel på kontraktsmässigt ansvar.¹⁵⁴ Föreningen som utförde besprutningstjänsten hade alltså även rekommenderat det använda medlet och Bengtsson anser det förefalla rimligt, att sådana bestämda och yrkesmässiga råd läggs till grund för strikt ansvar, när kontrollansvar (vållande) inte kommer i fråga.¹⁵⁵ Han ser detta dels mot bakgrund av inskränkningarna i det tidigare strikta felansvaret vid avsaknad av egenskap (40§ 3 st KöpL och 31§ KköpL) och dels mot bakgrund av det då inträdande stränga kontrollansvaret.

I Svensk Juristtidning anser Bengtsson vidare att det inte är så anmärkningsvärt att HD konstaterade strikt produktansvar i detta fall, eftersom förutsättningarna fick anses relativt klara för parterna. Däremot är domstolens agerande att tillämpa äldre praxis i den vidare produktansvarsfrågan av större intresse.¹⁵⁶

Avgörandet har sedermera spelat roll bl.a. i "Bensinfallet" NJA 1985 s 641 (se ovan 4.1.3.). Skillnaden avseende partsförhållandet gör dock att dillodlarfallet ännu är intressant, eftersom egendomsskador i kommersiella förhållanden inte är lagreglerade produktansvarsmässigt. Bengtsson menar avslutningsvis att denna situation är relativt speciell och att ett vållande generellt torde kunna konstateras på uppdragstagarens sida.¹⁵⁷

4.1.5. Övrigas solidariska ansvar och regress

Med övriga avses tänkbara underleverantörer, distributörer, komponenttillverkare, grossister, etc. som på något sätt bidragit till produktionen och/eller tillhandahållandet av en produkt och som kan anses bidragit till dess säkerhetsbrister och därmed skadebringande egenskaper. Här kan det tänkas ett flertal olika möjliga sammansättningar av ansvarssubjekt, alldeles för många för att var och en upptas i detta arbete. Rättsläget för dessa sekundärt ansvariga är dock detsamma för alla. Därför redogörs här för deras situation gemensamt. I den mån säljaren inte är densamme som tillverkaren eller importören gäller även det nedan anförda för säljaren som i den situationen räknas till de sekundärt ansvariga.

¹⁵³ Professor i civilrätt och f.d. justitieråd som i egenskap av revisionssekreterare förberedde detta mål inför avgörande i HD.

¹⁵⁴ Bengtsson, *Rättsfall att minnas*, 1997 s 180f

¹⁵⁵ Bengtsson s 181

¹⁵⁶ Se vidare Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, SvJt 2004 s 839f

¹⁵⁷ Bengtsson, *Rättsfall att minnas*, 1997 s 182

Av 7 § PAL framgår att om ingen primärt ansvarig står att finna, svarar var och en som tillhandahållit produkten för produktskadan enligt PAL – solidariskt ansvar. Det innebär alltså att en skadelidande kan vända sig till var och en av dessa med sitt skadeståndsanspråk. En förutsättning för ansvar i vart och ett av leden är dock att säkerhetsbristen uppstod innan produkten lämnade det ledet. För att aktualisera ett tillverkningsansvar för någon som varit delaktig i tillhandahållandet, krävs att produkten bearbetats på sådant sätt att dess egenskaper i inte obetydlig omfattning förändrats.¹⁵⁸ Av PAL:s bestämmelser framgår inte huruvida dessa sedermera har regressrätt gentemot varandra. I det grundläggande EU-direktivet har regressfrågan helt lämnats över till medlemsländerna att själva avgöra vilka regler som ska användas i dessa situationer. Länderna har vidare även själva fått avgöra om regress skall tillåtas över huvud taget på produktansvarsområdet. Någon inomobligatorisk lagstiftning (KöpL, KKöpL) kan inte tillämpas. Den enda regeln om regress i PAL avser den situationen en säljare blivit ersättningskyldig enligt 31 § KKöpL. Visar det sig sedan att det finns någon primärt ansvarig enligt PAL, men som inte kan krävas på ersättning när KköpL åberopats, har säljaren regressrätt mot den primärt ansvarige (11 § PAL). För övriga situationer har den svenska lagstiftaren ansett att reglerna inte i allmänhet skiljer sig i så pass hög grad att särskilda regler är nödvändiga och har således valt att tillämpa SkL:s regler om slutlig fördelning mellan flera ansvariga.¹⁵⁹ Detta innebär att regress är tillåten och ansvaret skall fördelas efter skälighet (culpabedömning).¹⁶⁰ Allmänt kan sägas att vid en sådan bedömning tas det hänsyn till grunden för de olika parternas ansvar (vårdslöshet eller strikt ansvar). Vidare beaktas också om någon haft mer eller mindre del i att orsaka skadan. För de fall samtliga solidariskt ansvariga bär strikt produktansvar, finns ofta ett avtalsförhållande dem emellan. Regleras detta ansvar i avtalet är det princip de reglerna som kommer att gälla och besluta fördelningen. Om det solidariska ansvaret bärs av dels tillverkaren av en beståndsdel och dels av sluttillverkaren, kan en skälighetsbedömning ge varierande resultat. Frågor om vem som haft störst möjlighet till kontroll av tillverkningen och över eventuella risker för skada, uppkommer då och tillmäts stor betydelse.¹⁶¹

Som tidigare är ansvaret även för dessa sekundärt ansvariga strikt för personskador i alla förhållanden och mot alla kategorier av skadelidande, 1 § 1 st. PAL. För saksador är ansvaret strikt om egendomen är att se som konsumentegendom, 1 § 2st. PAL. De allmänna skadeståndsreglerna blir tillämpliga om egendomen däremot används och är avsedd för i huvudsak näringsverksamhet (se vidare ovan 3.3.).

¹⁵⁸ Forssén s 16

¹⁵⁹ Blomstrand m.fl. s 118 samt prop. 1990/91:197 s 57f

¹⁶⁰ Dufwa, *Flera skadeståndsskyldiga*, 1993, band II s 1493

¹⁶¹ Se vidare om solidariskt ansvarsfördelning i Blomstrand m.fl. s 118f

5. Analys och avslutande diskussion av reglerna och praxis

5.1. Produktansvarslagstiftningens tillkomst och tillämpningsområde

Det råder inga tvivel om att produktansvarsområdet under relativt lång tid varit föremål för livlig debatt och utredning. Debatten har fått sitt bränsle av att behovet av regler på området ökat med tiden i och med produktionens ökande omfattning och av att antalet fall av detta slag mer frekvent började figurera i domstolarna. Rättsområdet har alltså varit högst aktuellt i praktiken, men rättsläget har däremot varit relativt oklart under lång tid. PAL är resultatet av detta och Sverige låg i täten för utvecklingen på området i Europa under 70-talet. Tyvärr hämmades dessa framsteg av en ovilja från olika marknadskrafter att låta Sverige föregå den internationella utvecklingen och vara bland de första med att skapa regler på området. Så istället för att kanske vara med och påverka riktningen av det internationella arbetet med en produktansvarsreglering, inväntades färdigställandet av EG:s arbete på området, för att därefter återuppta och slutföra det nationella arbetet med en lagstiftning i Sverige. Det politiska läget i riket under dessa decennier kan tänkas ha haft med detta att göra. Istället för att sticka ut hakan och gå i bräschen föll man, som så många gånger annars, tillbaka och följde efter när omgivningen kommit ikapp.

Å andra sidan kan det sägas att när väl EG-direktivet kom, gick det relativt snabbt och smärtfritt att införliva det i svensk rätt, tack vare att vi långt tidigare påbörjat ett arbete för att reglera området. Det slutliga lagförslaget som byggde till största delen på det från slutet av 70-talet, skilde sig endast på ett fåtal punkter från direktivet. Skillnaderna var vidare relativt marginella, de avsåg saker som längden på preskriptionstiden och innefattande av utvecklingsskador m.m. Symbiosen mellan direktivet från EG och det svenska regelverket var generellt sett stor.

Vid en allmän jämförelse av rättslägets helhet mellan vad som tidigare gällde enligt praxis och analog regeltillämpning och den nya PAL återfinns vissa skillnader. Den största av dessa var troligen att utgångspunkten för ansvarsbedömningen byttes från en culpabedömning till att nu vara ett lagstadgat strikt ansvar. Så förvånande var väl inte detta eftersom förfarandet i praxis visat på en utveckling åt just det hållet. Med detta kom så tanken på ett strängare produktansvar att förverkligas, som tog sin början redan på 60-talet. Det presumtiva ansvarssubjektet byttes också ut, då tillverkare alltmer sällan även var säljare av sin produkt i den allmänt växande produktionen. Användandet av återförsäljare o.dyl. blev vidare alltmer vanligt förekommande, varför den presumtiva ansvarige i lagen kom att bli tillverkaren istället för säljaren. För att ytterligare trygga främst konsumentens möjlighet till upprättelse vid liden skada inbegreps även importör i det primära ansvaret. Vidare kunde anspråk riktas mot ett större antal sekundärt ansvariga genom den nya lagen än tidigare. Det är bl.a. dessa skillnader som ger PAL dess konsumentskyddande karaktär. Även om det inte uttrycks så tydligt som det kanske kunde

önskas i lag och förarbeten, så är även det en grundtanke bakom lagen, att i första hand verka till skydd för konsumenter. Skillnaderna har också haft betydelse i andra perspektiv. Reglerna som helhet och den allmänna synen på produktansvar har blivit strängare främst för tillverkare och importörer, men även för övriga aktörer på produktområdet. Detta har bl.a. lett till att oseriös produktion och spridning hämmats och begränsats. Skyddet och tryggheten för konsumenten och andra användare har vidare förstärkts. Till fördel för näringsidkarna inom produktionen har regleringen rörande ansvar och säkerhet lett till ett främjande av en rättvis konkurrens på lika villkor, som på lång sikt är mest fördelaktigt för dem.

Förutom de definitioner som i och med lagen kom på pränt och som underlättade bedömningar och avgöranden på området, bjöd den också på vissa nyheter. Den mest anmärkningsvärda av dessa är regeln i 9 § om självrisk vid saksador. Den regeln strider mot en i svensk skadeståndsrätt gällande princip om full ersättning vid saksador. Anledningen till att den finns som ett undantag från detta i PAL, är att den fanns med i direktivet och var således tvungen att implementeras även i den svenska lagstiftningen. Detta hade kanske kunnat undvikas eller i alla fall modifierats efter svensk modell, om vi stannat kvar i täten för utvecklingen. Denna inskränkning i det strikta ansvaret syftar i vilket fall sannolikt till att begränsa antalet tvister, men risken med regeln är att den lätt kan förbises och komma som en mycket otrevlig och oväntad överraskning för den skadelidande. Lagstiftaren har dock försökt betona detta undantag, vilket får anses har lyckats i motiven. I lagtexten framgår regeln däremot mindre tydligt och ovan nämnda risk är därmed ett faktum.

Sammanfattningsvis kan sägas att lagstiftningen kommit till helt i linje med utvecklingen på området under senare delen av 1900-talet. I de dömande instanserna, i den juridiska debatten och i stora delar av samhället i övrigt, har hela tiden ett strängare produktansvar efterfrågats av majoriteten av aktörerna. EG-direktivet och den därpå följande svenska regleringen får anses ha tillmötesgått de krav som ställdes och är till synes ett lyckat resultat av utvecklingen som helhet. Sverige har trots allt inte drabbats av några större olägenheter när vi valde att följa istället för att leda. Vidare motsvaras de nu lagstadgade reglerna i stort de riktlinjer och principer som under lång tid utvecklats i praxis.

5.2. Ansvarssubjektens rättsläge, reglernas räckvidd och gränsdragningar

Grunden för följande analys är det som anförts i kapitel fyra ovan. Där har rättsläget redogjorts för varje rättssubjekt för sig, men kommer här nedan att kort sammanfattas och redogöras för och diskuteras i allmänna ordalag.

Tillverkaren av en produkt är alltid den som ansvarsmisstankarna initialt riktas mot. Så snart en produkt kan sägas ha orsakat skada på annat än sig själv är det denne som presumeras vara strikt ansvarig. Är produkten importerad faller samma ansvar på importören under förutsättning att importen skett utanför EES-området, eller att tillverkaren inte kan återfinnas.

Beroende på tillverkarens motpart ser ansvarsbilden lite olika ut. Är den skadelidande en konsument omfattar reglerna både sak- och personskador, men mot en annan näringsidkare täcker PAL endast personskador. Anledningen till detta grundar sig i PAL:s konsumentskyddande syfte. Konsumentköplagstiftningen är inomobligatorisk och kan därför inte skydda konsumenten så länge förvärvet inte skett från tillverkaren direkt utan några mellanled.

Avseende produktansvarsfrågor mellan näringsidkare verkar lagstiftarens mening ha varit att dessa så långt det är möjligt bör lösas med ledning av de allmänna reglerna i SkL. och dess culpaansvar. Den sannolika anledningen till detta skulle kunna vara att det dels oftast är ett inomobligatoriskt förhållande mellan näringsidkarna och dels att ingen av dem får anses vara i behov av större skydd i lagen än den andre. Detta bekräftas också i både kommentaren och motiven till PAL. Departementschefen menar att något behov av att lagstiftaren tillskriver detta förhållande tvingande skadeståndsrättslig lagstiftning. Individuellt avpassade avtal i enskilda fall och vanligt förekommande produktansvarsförsäkringar, anges vidare som skäl för detta.¹⁶² KöpL:s huvudsakliga icke-tillämplighet vid produktskador i sådana situationer talar vidare för att SkL. skall användas. Vad gäller personskador uppkommer dessa sannolikt mer sällan än sakskador och säkerhetsbristen i produkten kan då ses som mer allvarlig om den drabbar person, varför ett strikt ansvar för tillverkaren kan motiveras även mellan näringsidkare i fråga om dessa skador. Det strikta ansvaret sträcker sig alltså fullt ut gentemot en skadelidande konsument, men för näringsidkare stannar tillämpningsmöjligheterna vid personskador och av anförda skäl kan detta anses vara rimligt ur rättssynpunkt.

Vid produktansvarsrättsliga bedömningar har domstolen ett flertal gränsdragningar att ta hänsyn till. En relativt svår sådan uppstår när produktens huvudsakliga användningsområde skall fastställas. Om näringsidkaren anskaffat produkten för dennes verksamhet, men i huvudsak använder sig av den för enskilt ändamål, blir nämligen PAL tillämplig även för sakskador. Juridiskt sett blir näringsidkaren att se som konsument. Ett hjälpmedel här är att se till vilken typ av ändamål produkten vanligen är avsedd för. För att förtydliga detta kan vi nämna som exempel en privat taxiförare. Denne anskaffar en medelstor bil i syfte att använda i sin taxiverksamhet, men för att slå två flugor i en smäll kommer han även att använda bilen för sina och familjens privata ärenden. Antag nu att bilen har ett fabriktionsfel på bromsarna, vilket leder till att ägarens garage skadas. Hur stor del av tiden som ägare har denne nyttjat bilen som taxi i sin verksamhet och hur stor del har den nyttjats privat, är då något som domstolen måste ta ställning till. En medelstor bil får anses vara en produkt som till sin typ vanligtvis är till privat ändamål, men avgörande blir dock som sagt hur stor del det är i det särskilda fallet. Fler gränsdragningar finns också, t.ex. om produkten sålts i näringsverksamhet eller inte, om en produkt skall anses användas i hobbyverksamhet eller näringsverksamhet när det kanske finns vinstpengar att hämta (travhäst, motorsport och liknande) osv. Dessvärre saknas i

¹⁶² Prop. 1990/91:197 s 38 och Blomstrand m.fl. s 73f

skrivande stund vägledande praxis i större omfattning, avseende dessa gränsdragningar. Viss ledning kan dock erhållas av de i detta arbete åberopade fallen (se kap 4).

Den för tillverkaren anförda ansvarsbilden tillämpas på samma sätt på importörer och föregivna tillverkare, vilket gör det intressant för dessa att hålla reda på vems produkter de importerar och/eller marknadsför. Står ingen ursprunglig tillverkare att finna, läggs det strikta ansvaret på den som närmast kan jämföras med en sådan. Detta får anses hjälpa till att begränsa antalet mindre seriösa aktörer att ta in vilka produkter som helst på försäljningsområdet.

Det senast anförda innebär också att en säljare kan få det strikta ansvaret enligt ovan riktat mot sig. Dock bara om denne inte kan visa någon mer adekvat ansvarig i tidigare led, eller om säkerhetsbristen uppkommit innan produkten lämnat tidigare led och kommit till säljaren. Om en utredning visar att tillverkaren lämnat ifrån sig en ofarlig produkt och säkerhetsbristen istället uppstått hos säljaren, blir denne sekundärt ansvarig för skadan. Samma ansvarsbild aktualiseras då för denne enligt PAL. Den stora skillnaden är att en säljare ofta har ett inomobligatoriskt förhållande till den skadelidande, vilket ger att den köprättsliga regleringen också kan aktualiseras förutom PAL och SkL. Den här systematiken som reglerna uppvisar förefaller också vara tämligen logisk och ger minimalt utrymme för felriktat ansvar, eftersom det hela tiden utgår från tillverkaren eller den som står denne närmast.

En konsument får i förhållande till en ansvarig säljare möjlighet att även åberopa konsumentköplagstiftningen. Skillnaden i förhållande till PAL är att den skadelidande måste kunna visa att säkerhetsbristen uppkommit inom säljarens kontroll och kan inte grunda sitt anspråk på strikt ansvar, som är fördelen med PAL.¹⁶³ Lyckas konsumenten med detta undgår denne också självriskan varom är stadgat i PAL. Eftersom samma spörsmål inte kan föras två gånger efter avgörande i domstol, torde ett yrkande grundat dels på reglerna i PAL och dels på reglerna i KKöpl vara det mest fördelaktiga i ett inomobligatoriskt förhållande. Den här självriskproblematiken strider mot grundläggande principer i den svenska skadeståndsrätten och det kan frågas hur väl regeln stämmer överens med det övriga konsumentskyddet och svaret får otvivelaktigt bli nej, inte alls! Närheten med övrig köprättslig konsumentlagstiftning ökar dock möjligheterna till att kringgå regeln, men de olika ansvarsgrunderna gör att den faktiskt kan drabba konsumenten negativt.

Vad gäller det solidariska ansvaret är rättsläget i Sverige relativt oklart. Det som tillämpas är de allmänna principer som framkommit inom skadeståndsrätten. Detta får anses vara positivt, att lagstiftaren valt att inte skapa ytterligare en uppsättning principer för en sådan bedömning, som rimligtvis inte behöver skilja sig från den som just finns inom skadeståndsrätten. Utgångspunkten är en ren skälighetsbedömning mellan parterna för att se vem som haft mest och minst del i att orsaka skadan. Vilken lag någon hålls ansvarig enligt kan dock variera på produktansvarsområdet. Om en säkerhetsbrist i en produkt som

¹⁶³ Detsamma gäller för näringsidkare som åberopar köp- eller skadeståndslagstiftningen enligt stycket ovan

används i en elektrisk anläggning orsakar skada, svarar produktens tillverkare enligt PAL, men anläggningens innehavare ansvarar enligt ellagen. Till syvene och sist är det ändå skälighetsbedömningen som avgör den slutliga fördelningen. Generellt sett tas hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Av den anledningen är det inte så mycket mer att orda om rörande detta, då bedömningen sker helt skönsmässig och enligt väl förankrade principer.

Vad gäller underförstådda, fiktiva eller tysta utfästelser eller garantier har i detta arbete anförts två åsikter om dessa. På ena sidan finns Ramberg med en relativt negativ inställning, som vill att det ska finnas en rättslig grund för de rättsverkningar detta fenomen faktiskt innebär. Tysta utfästelser är enligt honom alldeles för flyktigt och godtyckligt. Han efterlyser alltså en fastare grund för rätten att grunda sina avgöranden på. Bengtsson representerar den andra sidan och anser det vara en rimlig lösning när andra former av ansvar som normalt skulle inträda istället bortfaller.

För egen del kan jag hålla med båda sidor till viss del. Jag håller med Ramberg om att tysta utfästelser kan vara väldigt flyktiga och bedömningen för om sådan förekomst blir synnerligen subjektiv. Detta begränsas dock i inte oansenlig grad om bedömningen sker strikt enligt principerna om avtalstolkning. Det kan trots detta tänkas att rätten ändå tvingas utanför dessa ramar, när hänsyn skall tagas till samtal och liknande som föregått det formella avtalet. Samtidigt vore det kanske orimligt att inte kunna lita på vad en näringsidkare och professionell råder enskild till att göra (vilket besprutningsmedel som ska användas etc.). Faller situationen då inte inom kontrollansvaret vid avsaknad av vållande, så står sig den skadelidande slätt och helt utan skydd. Bengtsson medger att tysta utfästelser som han ser på dem, är svåra att försäkra sig mot, men torde enligt honom inte ha någon avgörande betydelse i sammanhanget.¹⁶⁴ Exakt vad som menas här är svårt att utröna, men kanske var ”dillodlarfallet” så pass särpräglad att tysta utfästelser av det slaget sällan kommer i fråga. Förhåller det sig på det sättet skulle jag vilja ansluta mig till Ramberg avseende efterlysningen av en fastare rättslig grund för vad som ska anses vara utfäst, men att sådana säregna fall (och här ansluter jag mig till Bengtsson), som vid åttlydelse av en yrkesmans rekommendation, undantas en sådan reglering.

5.2.1. Praxis

De flesta domstolsavgöranden på området är som tidigare sagts från tiden före PAL, men det som upptagits i detta arbete anser jag visar att bedömningarna i domstolarna inte förändrats nämnvärt i och med lagstiftningen. Utgångspunkten vid produktansvarsrättsliga avgöranden har före PAL varit ett culpaansvar, men ett mycket snävt sådant vilket innebär att övergången till ett strikt ansvar i lagen inte påverkat ansvarsbedömningarna i någon större utsträckning. Vidare finns det väldigt sparsamt med nyare praxis att tillgå, vilket indikerar att lagstiftningen på området (PAL och produktsäkerhetslagen tillsammans) är fungerande i praktiken och möjlig för aktörerna på marknaden att efterleva. Ett mörkertal på avgöranden kan dock finnas för de fall som i

¹⁶⁴ Bengtsson s 182

slutänden blir bedömda och avgjorda efter de köprättsliga reglerna. Vidare kan skiljedomsförfaranden ge upphov till ytterligare mörkertal på området.

Övergången till att börja tillämpa den nya lagstiftningen må ha gått smidigt och ännu har inga större tillämpningsproblem uppkommit vid avgöranden i domstol. En fråga som dock bör belysas i sammanhanget är hur den äldre praxis som finns ska tillämpas i förhållande till den nya lagen. HD har visat sig villig att tillämpa praxis som tillkommit före PAL (NJA 2001 s 309), men hur långt detta ska kunna utsträckas blir frågan för framtiden. Den praxis som upptagits i detta arbete visar t.ex. att ett avgörande idag hade inneburit att självriskregeln aktualiserats för den skadelidande, något som kanske inte gjort det värt att processa om skadan från början, eller i alla fall inte enligt reglerna i PAL. Vidare är frågan om jämkning som följd av medvållande intressant ur samma aspekt, eftersom personskador numer kan komma att jämkas mer frekvent med hänvisning till 10 § PAL. Det kan bl.a. därför vara intressant och fördelaktigt för en skadelidande att hänvisa till äldre praxis före PAL:s regler och frågan blir hur domstolarna skall eller kommer att ställa sig till detta. Ett svar på den frågan kan bara spekuleras fram och därför lämnar jag det därhän. Konstateras kan dock att produktansvarsområdet här är i behov av kompletterande praxis, eftersom domstolarna nu står inför att förankra och förverkliga den nya lagstiftningen, samtidigt som äldre praxis inte bara kan förkastas helt i alla lägen. Hur det skall lösas lämnar jag här öppet, men kanske är det möjligt genom att i framtiden beröra dessa frågor i utförliga domskäl i mindre fall, så att de blir användbara i en mer generell aspekt. Då kunde det vara möjligt att successivt ändra praxis utan att i ett enskilt fall göra en helomvändning och därmed i viss utsträckning riskera rättssäkerheten.

5.3. Förslag till vidare studier

Så här avslutningsvis vill jag bara säga att det under detta arbetes gång uppdragats sidospår som av utrymmesskäl inte upptagits till behandling. Vissa har nämnts, men inte alls i den grad som är möjligt och enligt min mening behövt för den rättsliga utredningen på området.

Det största området som jag ser skulle vara intressant för utredning är det allmännas ansvar för produktskador. Som vi sett här är huvudregeln att det allmänna endast ansvara vid "fel och försummelse" enligt SkL. Rättsfallet rörande skolbispisningen, NJA 1989 s 389, lämpar sig ypperligt för att utredas närmare, eftersom det allmänna där trots allt ansågs strikt ansvariga. Vidare är det solidariska ansvaret intressant att studera. Här kan flera lagstiftningar aktualiseras och i vissa situationer kan ansvaret sträcka sig långt och många parter involveras. Detta gör att reglerna ofta är snåriga och det kan föranleda vissa rättsliga oklarheter. Den tysta utfästelsen ett vidare gissel som kan vara intressant ur flera aspekter att utreda vidare. Debatten rörande fenomenet har i de juridiska kretsarna förvisso svalnat en del på sistone, men med detta inte sagt att läget anses mycket klarare än efter vare sig dillodlarfallet eller bensinfallet. Detta område kan angripas inte bara produktansvarsrättsligt, utan även mer köprättsligt inriktat, med felansvar, kontrollansvar etc.

Till sist skulle produktansvaret vara intressant att utreda ur ett mer empiriskt perspektiv. För tillverkare och näringsidkare i övrigt som handlar med tillverkningsprodukter torde produktansvarsrättsliga frågor vara tämligen vanligt förekommande. Frågan är bara hur pass medvetna de flesta är om detta. Risken finns att regleringen på detta område inte beaktas i den utsträckningen som kanske vore nödvändigt innan olyckan är framme med en egen produkt. Tillverkningsföretag och koncerner av olika slag har säkerligen ett hum om vilket ansvar de har, men den interna regleringen som bestämts av näringsidkaren själv, kanske inte alltid är förenlig med gällande rätt. Det som här främst får min uppmärksamhet är frågorna kring solidariskt ansvar och regress, men också internationell reglering på området utanför EU kan vara intressant och aktualiseras.

Källförteckning

Litteratur:

A. Agell i *Festskrift till Bertil Bengtsson, Produktansvar inom och utom 1992 års lag*, 1993, Nerenius & Santéus Förlag, Stockholm, ISBN 91-88384-11-X

B. Bengtsson & H. Ullman, *Det nya produktansvaret – en översikt*, 2001, uppl. 3, Iustus förlag, Uppsala, ISBN 91-7678-444-4

B. Bengtsson i ”*Rättsfall att minnas*”, 1997, uppl. 1:1, Norstedts Juridik AB, Stockholm, ISBN 91-39-20096-5

S. Blomstrand, P-A. Broqvist, R-M. Lundström, *Produktansvarslagen –en kommentar m.m.* 2002, uppl. 2:1 Norstedts Juridik, Stockholm, ISBN 91-39-00760-X

B.W. Dufwa, *Produktansvar*, 1983, uppl. 1:3 Liber förlag, Malmö, ISBN 91-40-55187-3

B.W. Dufwa, *Flera skadeståndsskyldiga*, 1993, band II, Juristförlaget, Stockholm, ISBN 91-7598-547-0

B. Forssén, *Produktansvar*, 1996, uppl. 1:1 Norstedts Juridik, Stockholm, ISBN 91-39-10067-7

J. Hellner, S. Johansson, *Skadeståndsrätt*, 2000, uppl. 6 Norstedts Juridik, Stockholm, ISBN 91-39-20265-8

H. Karlgren, *Produktansvaret*, 1971, P.A. Norstedt & Söner, Stockholm

N. Regner, N-O Berggren, O. Lindh, *Rättspraxis i litteraturen*, 1993, Norstedts Juridik, Stockholm, ISBN 91-38-50218-6

H. Öhman, *Produktansvar*, 1994, Juristförlaget, Stockholm, ISBN 91-7598-331-1

Artiklar:

B. Bengtsson, *Anm. av Börge Dahl: Produktansvar*, Svensk Juristtidning 1974 s 316

B. Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, Svensk Juristtidning 2004 s 829

J. Ramberg, *Mysteriet med den tysta utfästelsen*, Juridisk tidskrift, årg. 13, 2001-02, nr. 2

Propositioner:

SFS 1972:5 med förslag till skadeståndslag m.m. s 576

SFS 1975:12 med förslag om ändring i SkL. (1972:207) m.m. s 20

SFS 1988/89:76 om ny köplag s 54 och s 198f

SFS 1990/91:197 om produktskadelag

SFS 2000/01:135 om handlingsplan för konsumentpolitiken 2001-2005 s 51

Övrig författningstext:

SOU 1976:23, *Produktansvar I*

SOU 1979:79, *Produktansvar II*

Sveriges Rikes Lag, 1980

Sveriges Rikes Lag, 2001

Rättsfall:

NJA 1945 s 676 NJA 1982 s 380

NJA 1946 s 460 NJA 1983 s 118

NJA 1949 s 460 NJA 1985 s 641

NJA 1961 s 94 NJA 1986 s 712

NJA 1968 s 285 NJA 1987 s 417

NJA 1977 s 176 NJA 1989 s 389

NJA 1977 s 538 NJA 1991 s 138

NJA 1981 s 622 NJA 2001 s 309

NJA 1982 s 421